

Pa
403

Maiffo.
79.

J. 327.

L A V D A T I O
MICHAELIS CHRISTOPHORI
HANOVII

PROFESSORIS PHILOS. IN GYMNASIO GEDANENSI
QVONDAM CELEBERRIMI

SOLEMNI ORATIONE

I N

RENVNTIATIONE DOCTORVM
PHILOSOPHIAE

D. XXX APRILIS MDCCLXXVI

RECITATA

CVM

VITA ILLIVS

GOTTL. WERNSDORFIO V. CL. AVCTORE

ET ELOGIIS PROMOTORVM

EDITA

A

IOANNE DANIELE TITIO

PHYS. PROF. ORD. ET FACVLTATIS PHILOS.

WITTEBERGENSIS SENIORE

WITTEBERGAE

LITTERIS CAROLI CHRISTIANI DÜRRII ACAD. A TYPIIS.

Wittenberg

MICHAELIS CHRISTOPH
EXCELSIOR
HANS
LUDWIG
PROFESSOR
SOLE
MILITÄR
RECHENKUNDE
PROFESSOR

MICHAELIS
COTTEN
PROFESSOR
RECHENKUNDE
PROFESSOR
SOLE
MILITÄR
RECHENKUNDE
PROFESSOR

EXCELLENTISSIMIS ATQVE AMPLISSIMIS
TESTAMENTI HANOVII
EXECVTORIBVS
CHRISTIANO SENDELIO

MED. D. EIVSDEM ET PHYSICAE PROF. GED.

ATQVE

IOACHIMO GVILIELMO
WEICKHMANN

I. V. L. AMPLISSIMI DICASTERII CIVITATIS GED.
PRIMARIAE ASSESSORI

Credo equidem, neminem fore, qui mihi, Hanovii, avunculi, dum vi-
ueret, dilectissimi, laudationem Vestris nominibus consecranti, iure
succenseat. Etenim, ut amicitiae et antiquae consuetudinis, qua cum egre-
gio illo viro arctissime copulati fuistis, nihil iam meminerim: animus certe
illius in Vestram fidem, et credita Vobis ultimae voluntatis suae cura,

omnino

omnino videbantur digna, quorum ad posteros perueniret memoria.
Magnum est liberalitatis Hanouii exemplum, ideo inprimis considerandum,
alii ut in istud, tam priuatae, quam publicae dignitatis, viri intueantur.
Magna aequae fuit illius prudentia in deligendis integerrimis viris, qui pia
menti ex omni parte satisfacerent. Quod, quemadmodum maximae Vobis
curae est, sic non minoris esse Hanouii memoria debet, quam, siue Testa-
toris munificentia, siue Curatorum dexteritas spectetur, haud opinor en-
quam esse intermorituram. Accipietis igitur, Viri Excellentissimi et Am-
plissimi, hoc solemniū nostrorum, per quod Vobis animum meum gra-
tum ac memorem declaro, munusculum. Optassem quidem de meo quid-
quam, Vobis quod placeret, depromere, sed cum de meo non possem, ab
Hanouio Vestro numerationem feci, ut cum ipsius memoria meam qualem-
cunque, nulla magis re alia, quam pietate et veneratione erga defunctum,
Vobis commendarem. Scrib. in Vniuersitate literarum Wittebergensi,
d. 13 Octobr. 1776.

IO. DANIEL TITIVS

Magni-

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mostly illegible due to fading and bleed-through.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mostly illegible due to fading and bleed-through.

Magnifice Academiae Rector

*Viri Excellentissimi, Amplissimi, Praecellentissimi, Doctissimi, Patroni,
Fautores, Collegae, summa reuerentia colendi, prosequendi. Vosque
Commilitones Generosi, Praenobilissimi, atque Doctissimi, Fauto-
res et Amici dilectissimi.*

Virorum doctorum et de republica litteraria bene meritorum me-
moriam repetere, et iucunda recordatione decorare, vt iu-
uentuti exemplo, posteritati autem, quae in illustrium facto-
rum laude sero adhuc occupatur, commendationi sint, quanto
magis iustum aestimatur: tanto magis pium et decorum officium est,
honore istos prosequi defunctos, qui nobiscum arctiore amicitiae vin-
culo copulati, bene de nobis viuentes meruerunt. Hac mente non solum
veteres fuisse comperimus, qui eruditorum suae aetatis hominum amplif-
simis memoriam exornarunt laudibus, de rebus eorum gestis, exposita
vitae ratione, honestissime commentati: sed recentiores inprimis, haec
prementes vestigia, celebriorum, nunc eandem profitentium discipli-
nam, nunc eidem obsequentium imperio, nunc simili perfunctorum
munere,

munere, vitis in vnum collectis, gloriam Maiorum, Antecessorum, conciuum, illustri monumento ad posteros transulerunt. Ad celebranda autem maiorum facta, si ab officiorum erga defunctos honesto sensu, ab meritorum debita amplificatione, ab posterorum ad similia tentanda exhortatione, recesseris, quid quaeso vnquam laudatores illos ad institutum perpulit atque commouit? Sed cognatione, aut beneficiorum multitudine simul ac grauitate, si iisdem deuincti sumus, nostrum in commemorando officium aequum non modo, sed ratione ac sapientia probatum, quin ipsa necessitate arbitror esse flagitatum. Et tali quidem officio me in praesens defungi posse atque debere mihi videor, quum Philosophi quondam egregii, et Viri inter Eruditos celebratissimi, *Michaelis Christophori Hanouii*, Professoris quondam Gedanensis optime meriti, memoriam sancte recolere, inter haec solemnia, proposuerim. Huius enim coetus solemnitatem, et Philosophicorum Honorum grauitatem, et Professorii mei muneris, quo iam per viginti annos in hac Vniuersitate defungor, rationem si considero: statui equidem ad officium meum pertinere, laudationem Summi in Germania nuper Philosophi, cuius nomen et decora, vobis quoque AA. HH. scio carissima fuisse, publica quidem et festiua, licet haud facunda, oratione complecti, et animum hac occasione meum exponere, tum virtutibus Optimi quondam Senis, tum gloriae et laudi incomparabilis Viri vehementer deditum. Nec vero diu deliberandum, multo minus dubitandum mihi fuit, quin virtutes Viri celeberrimi in praesenti depraedicarem, quem ego maxima cum veneratione et filii pietate sum prosecutus, et cui quaelibet educationis doctrinaeque commoda, pleraque fortunae bona, vnice accepta fero. Certe enim si quid est, quod ex literarum studiis, ex multarum vsu rerum, ex vitae honestate, quae tamen scio quam sint tenuia, consecutus sum, audeo hoc palam proferre, neque in literarum doctrina, neque in boni ciuis officio, neque in ea, quae ad gerendum munus apta sit, fide, alacritate, modestia, quicquam me ausum esse desiderare, in quo non huius mihi Praeceptoris atque Patris singularis eruditio, voluntas, exemplum obuiam iuerunt, fueruntque exemplo; adeo, vt adultiore aetate saepenumero laetatus sim, prius me fidissimi Ducis facta in regunda studiorum omnisque vitae ratione, pro tenuitate mea secutum, quam cognoscerem meditatione. Verum enim vero, omnia Illius decora, quae multa maximeque egregia fuerunt, enumerare in praesenti nec volo, nec, si vellem,

vellem, possum, cum, quod omnem eius vitam persequi nimis longum foret, tum quod laudator ei contigerit, id quod meritorum quoque praemium statuo, Collega et orator facundissimus, Gottlibius Wernsdorfius, cuius mox subsecuta morte, nouo quodam, eoque diu recrudescente, vulnere Gymnasium Dantiscanum, afflictum fuit. Is itaque in Programmate funebri, vitam et merita Hanouii Nostri exponit, tanto quidem candore et ornatu, tanta copia et varietate, vt, qui Hanouium nouerint, verius nihil, qui Wernsdorfium, elegantius nihil scriptum atque dictum esse intelligant. Quapropter intra principes Auunculi mei virtutes, *Pietatem, Laborem, Temperantiam* me tantum contineo, quae cum hominis eruditi, Philosophi praesertim, praestantissima sint lumina, Vos certe mihi fauentes facient, vestram simul sic acuentes attentionem, vt quanta sit apud Vos virorum laudatissimorum existimatio, aliis occasionibus si nunquam didicissem, *Rector Academiae Magnifice, AA. OO. HH.* id mihi certe hac liceret experiri; atque ex frequenti Vestro coetu, oculorum animorumque liberali in me contuitu sperare, Vos dicenti mihi faciles atque aequissimos futuros, id quod summa animi obferuantia oro rogoque.

Quod primo ad pietatem in Deum eiusque cultum sacrum attinet, eam, vt per omnem vitam animo infixam Philosophus Noster habuit, sic doctrina, scriptis, actionibus satis comprobauit. Cuius virtutis dulcissima fomenta ab prima inde iuuentute conceperat, ducibus tam Patre ipso quam Praeceptore, Ecclesiarum Landsbergenfium in Pomerania, Inspectore, piis et religiosis hominibus, a quibus statim ad legendas quotidie sacras literas traductus fuit; quod exercitium postea adultiore, immo senescente aetate nunquam neglexit, diem se perdidisse ratus, quo non aliquid temporis religiosi officii impendisset. Hinc in precibus ad Deum submississimo cordis affectu fundendis quotidie erat assiduus, iisque in Museo, tanquam religionis et sanae mentis sacrario, statis horis vacabat, quaerens ibidem pietati suae quasi solitudinem, quam interpellari nunquam passus est. Ex qua pia rerum diuinarum contemplatione, licet multum gaudii et solatii priuatim perciperet, longe tamen maius ex cultu diuino publice instituto concipere solebat. Diebus nempe sacris continuo concionem bis audiebat attentissimus, domi ab omni prorsus occupatione erudita abstinens, quasi a studiis suis, et ab omni prorsus

ditione remotus, libros non alios, nisi sacros utriusque foederis, textu hebraeo et graeco, legebat, nec alia nisi sacra, quae ad religionem reuelatam et virtutum christianarum exercitium pertinerent, meditabatur. Vidi ego interdum versionem germanicam b. Lutheri, quam magni semper faciebat, legenti ad manus esse versionem Bibliorum anglicam, et polonicam, quam propter linguae grauitatem et interpretis dexteritatem, multum laudabat. Sic dies sacros piis meditationibus et lectione Codicis sacri totos transigere, eoque ardentius, quo diei sanctitas maior esset, sacris contemplationibus inhaerere; sic ab nullo non negotio humano et litterario abstinere; sic neque amicis quidem visendis, neque corporis mouendi causa exspatiando, illos consumere. Quem pietatis sensum, a puero sibi instillatum, eius in studio theologico, ad quod primo animum appulerat, feruor multum adauxerat. Huius enim primariam virtutem in linguarum orientis intelligentia contineri cum persuasum haberet, non solum linguae hebraeae et affinis multum semper diligentiae impenderat, sed quoque lectionem codicis sacri hebraei adeo reuerenter habuit, vt mihi, Gymnasii Gedanenlis Secundano, sedecim annorum, hebraeum scripturae textum sine punctis legere promte non valenti, theologiae, cui tum operam impendebam, studium dissuadere non solum, sed prorsus me ab illo arcere, addita ratione: deum non impune irrideri, serio niteretur. At vero, non scire religionis christianae praecepta, sed exercere, non in verbis, sed in factis, consistere religionis sensum, bene Noster Philosophus perspexit. Quapropter ab illius pietate multae aliae virtutes defluerunt, quas nomine saltem lubet commemorare, huius vt praestantia eo magis exsplendescat. Huc insignem hominis modestiam refero. Numquam ille se, vt de Melanthane Camerarius habet, aliis superiorem habere; nunquam animo efferri, et supercilia tollere; nunquam alios commemorare, nisi beneuole et honorifice; nunquam aut verbo asperiore, aut vultu proteruiore, quemquam offendere; nunquam siue recta in aliquem inuehere, siue oblique pungere, siue famam et existimationem vlli detrudere, siue dicta et facta aliorum, etiam si reprehenderet, duriter accipere. Nihil in illo fallax, aut subdolum, aut tectum: contra omnia candida, aperta, vera omnia et libera. Sententia ab aliis discedens humanus semper, seuerus tamen, nemini inimicus, et sic dissentiens, vt illi, a quibus discederet, aegre ne minimum ferre possent. Vfus sum, sunt verba eius, quibus libro cuidam praefatur, vsus sum, in enodan-

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

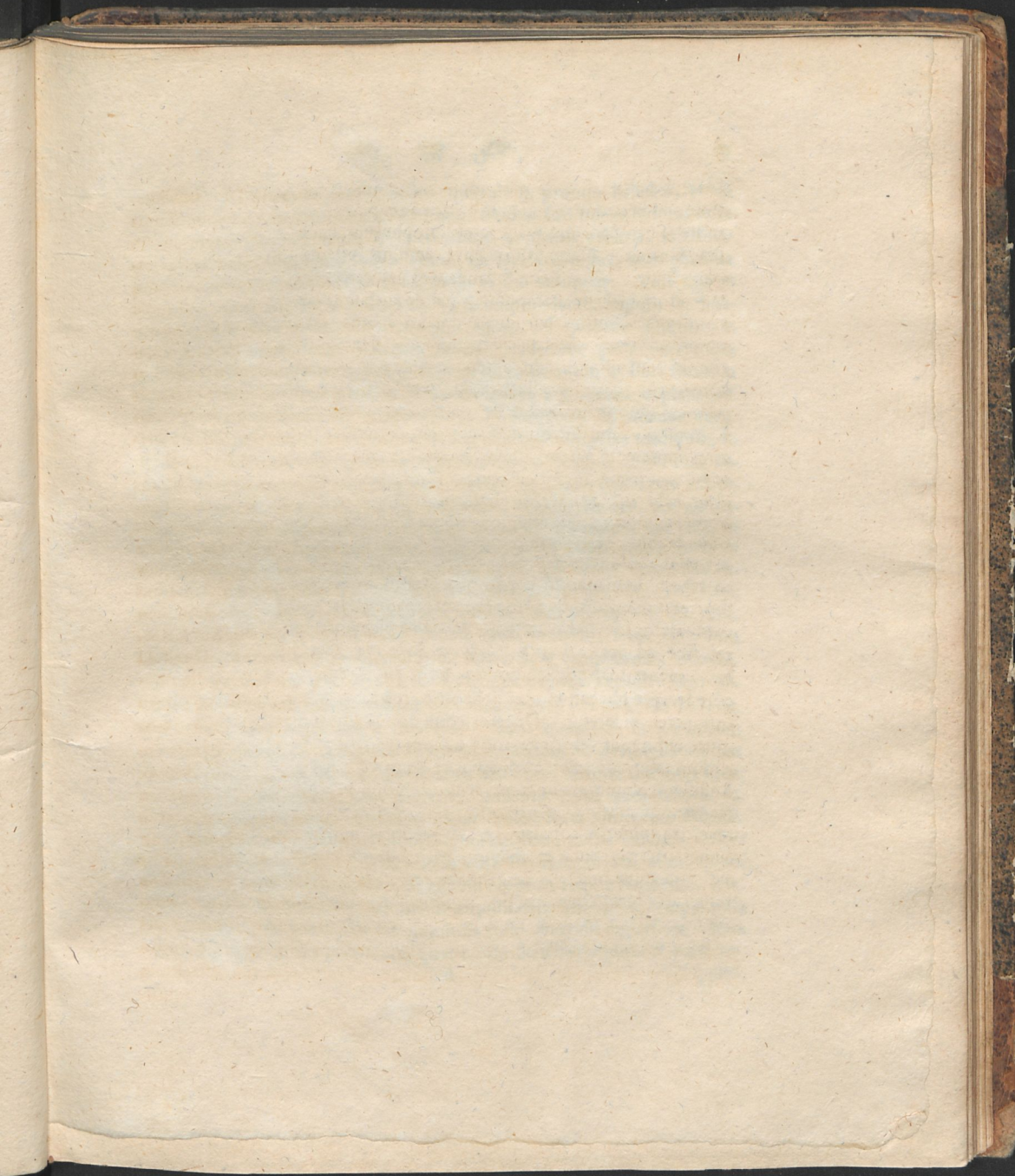

enodandis dubiis, qua par est modestia, qui nemini per quadrantem faculi, quo pleraque omnia ex his, quae nunc typis dedi, doceo, molestus fui, neque data opera vllum adhibui verbum, animo quemquam pungendi; slet victoria penes veritatem, mihi nihil ibi vindico, nisi quod erratum ideoque corrigendum mihi foret. Et rursus in praefatione ad Philosophiam recentius controuersam: Aduersariorum, inquit, nomini- bus plerumque peperci, non hominibus bellum indicturus, sed veritati vnice litaturus, vt qui nolint se ipsos prodere, latere commode possint, et veluti sponte sua, quae intelligent, meliora amplecti. Praeter ea officiosus maxime erat, et aliorum commodis lubentissime sese dabat, qui eius opera vlla in re vti cuperent. Inprimis valde laetabatur, quando sua doctrina aliorum voluntati et discendi auiditati facere satis posset. Hinc multa aliorum in gratiam excerpere, colligere, redigere in ordinem, scribere, quin integra meletemata in chartas conuicere, quae rogantium permitteret vsui et arbitrio. Idque scio frequentius factum esse in rebus ad historiam prutenam et ius patrium pertinentibus; in quibus, quod dolendum, nonnulli fuerunt, illius scriptis et schedis qui, auctorem reticentes, vsi sunt. Non minori facilitate erat in officiis cuiusuis generis praestandis, in subleuandis studiosis artificibusque egenis, inprimis cognatis suis, vt erga eos plane liberalis dici potuerit. Et quantum studioforum, sua egentium ope, vtilitatibus prospexerit, ex eo cognoscitur, quod facultates suas, exceptis legitima heredum parte et paucis legatis, omnes, plurimum millium imperialium summam constituentes, et librorum instructissimam amplissimamque supellectilem, cum omnibus instrumentis, et re- rum collectione rariorum, Bibliothecae Gymnasii legauerit testamento. Plura in hanc rem afferri argumenta, et Eius concordiae studium mansuetudo, in affectus imperium, reliqua, laudari rarissimo quidem exemplo possent. Namque eruditi, etsi saepius virtutibus magnopere excellunt, summasque dignitates capiunt, multo tamen magis ab excellenti eruditio- nis fama, quam ab vero pietatis exercitio, celebrari commendarique poste- ris solent; huius igitur admodum parca et tenuis, illius magna celebritas. Sed noster Philosophus, vt doctrina plurimum eluxit, sic dei reue- rentia et religionis nostrae pio cultu conspicuus fuit; idque tam scriptis plu- rimis, quam per omnem vitam suam iuit testatum, suo exemplo pulchre il- los refutans, qui religionem, plebi relinquendam, nec grandium fortiumque animorum habendam illam censent. Ad scripta quod attinet, disquisitione-

nes

nes eius lubet allegare philosophicas, in quibus pleraque Dei attributa, tanto iudicii acumine tantaque doctrinae copia exponit, vt principum huius aetatis Theologorum, iuxta ac philosophorum, laudem inde reportauerit. Praeterea amplissimum inuat Physicae illius systema memorare, cuius totum argumentum ad manifestandam ex naturae operibus gloriam diuinam, felicissimo successu, composuit. Sed de pietate satis. Ad mirabilem nunc Philosophi Nostri laborum patientiam accedo, in qua pares sibi paucissimos, priorem certe habebit neminem. Namque puer adhuc, linguarum et humanitatis studio abreptus, laborandi consuetudinem mature sibi comparauit, quae successu temporis eo faciliorem ipsi redderet quemuis laborem, quo maiorem ex illo voluptatem atque fructum perferisceret. Eam ob causam iuuenis iamiam diem commode disponere coepit, maximamque eius partem studiis dicare. Somno paucissimas horas dedit, vt reliquum diei noctisque tempus studiis suis, officisque explendis, reliquum haberet. Muneri professorio admotus, quinque aut sex per diem horis auditiones fecit, reliquo tempore litteris dicato. Legebat enim assidue et continenter, non recentiores solum, quanquam in his tota hominis aetas consumi potest, sed veteres, graecos imprimis, Philosophos, quos in rerum humanarum cognitione plurimum excellere nouerat. Quod supererat temporis, quo non legeret, spatium, sapienter dispensauit, siue meditaretur super rebus grauioribus, siue elaboraret quidquam aut scriberet, siue ad praelectiones fructuose habendas se accingeret. Quod ad has, iuuenes suae fidei commissos, ad se audiendum confluentes, sic excipere semper solebat, vt non desultorie, sed serio et grauius facere, quae insitueret, videretur. Docebat enim omnia latine mira cum vocis suauitate et linguae velocitate, mira quoque perspicuitate, promittunt, interdum effusione, et vt quasi aptus et natus ad haec per se possit haberi, Audisses commentarios super rebus, quarum explanationem susceperat, recitare; putasses, quae memoriter disserbat, in chartis coniecta et promte praelecta fuisse, sic copulata, vera et expolita, omnia proferebantur. In quibus, licet perpetuus et assiduus illius labor appareat, longe tamen maior industria atque indefessa diligentia ex scriptis eius perspicitur, quorum siue numerum, siue varietatem, siue argumentorum delectum, spectes, aetatem ipsi non suffecisse putes. Crederes, inquit Collega illius, de ipso nuncupari posse, quod olim Origeni tributum: nempe plura eum scripsisse, quam legi queant et inueniri. Sed longa meditatione exercitatus, multa lectione
 omnis.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several paragraphs with some decorative initials.

omnisque doctrinae copiis instructus, quaeuis in promptu habebat, et ad ferinium sedens, sedebat autem continuo, sibi que soli fidens et totus ex se aptus, remotis, aut librorum, aut amicorum, consuetis arbitris, facillime scribebat, non celebritatis ductus fama, aut lucelli cupidus, nam plurima gratis edidit, sed sola officii conscientia et sua voluptate. Vidi ego et cognoui eum, desiderii auditorum ut se commodaret, singulis septimanis, integro fere anno, dissertationem trium vel quatuor plagularum conscribere, quae statim typorum formis traderetur proponereturque publice; ex quo instituto deinceps sylloge disquisitionum in libri formam coaluit, praestantissima physica et philosophica argumenta explanantis. Vidi et cognoui illum, in continuatione Philosophiae Wolfianae occupatum, singulis annis bina volumina satis spissa Bibliopolae tradidisse, in quibus, praeter philosophicum iudicandi acumen, insignis eruditionis antiquariae apparatus expressus legitur. Atque ea, quae deliberate conceperat, nunquam relegere, rursus inspicere, ulterius limare, aut amicorum de illis iudicium explorare solebat, non esse arbitratus, cur recte et solide conceptis tempus infunderet amplius, quod nouis inueniendis et difficilioribus rebus explanandis, quibus nihil ipsi carius erat, sibi superesset. Sunt in manibus eruditorum, haec profundae eius doctrinae monumenta; leguntur nunc, legentur posthac, cum pleraque ex his, quae in hac saeculi nostri germanici leuitate quasi innatant, breui interitura sint, et, vna cum auctorum memoria, demersa in sempiternam obliuionem. Sed tam magna, tam multa scripta et negotia expedire non potuisset, nisi tempore vsus parcissime esset, et, quicquid sibi relictum haberet, id omne studiis atque literis tribuisset. Inde nunquam in amicorum circulis et conuiuiis, nunquam in horto, nunquam in deambulationibus reperiebatur, vnice sese continens intra Museum, et inter doctores suos, quibuscum lubentissime colloqueretur, mortuos. Ad quos labores ferendos multum faciebant et firma corporis valetudo, et officiorum dulcissima recordatio, et a puero contracta laborum sitis, nullis externis restringenda oblectamentis. Huius causa nihil sibi indulsit otii alius, quam literarii, neque huius quidem necessaria corporis requie temperati. Maxime tamen omnem hanc laborandi cupiditatem adiuuabat temperantia eius summa, de qua postremo nonnulla mihi dicenda supersunt. Non illam hic appello temperantiam, quae modo deliciis corporis et gulae im-

B

perat,

perat, sed quae nullas non cupiditates et affectus ad sanum redigit modum. Neque hanc, mirum est, Nostrum per omnem vitam esse sectatum. Siue eum hominem doctum et Philosophum spectemus: talem iam praesumere possumus, qualem, qui rectum animi ordinem et actionum moderamen instituit, decet; siue pium illum et laboris patientissimum cognoscamus: quem alium, quam mitem in omnibus et temperantem, appellemus? Et sic omnino Hanouium intelligetis fuisse. Ille recti et aequi amantissimus; ille honorum haud appetens, ab iis quoque abstinebat, qui offerebantur; ille non diuitiarum et opum cupidus, amplissima stipendia repudiabat, quae sibi ad externa munia euocato, proponebantur; et quanquam angustiores reditus adeo respuebat, tamen animo sua contento forte, et rei familiaris, quae fuit Dei benignitas, prouida cura, et summa, qua erat parsimonia, effectum est, vt licet nequicquam sibi detraheret, siue in libris et machinis comparandis, siue in honesto vitae cultu atque victu, amplam nihilofecius post se relinqueret haereditatem. Erat, vt dixi, summa temperantia in omni vita, et voluptatibus, quae apud caeteros similis conditionis homines magnam temporis partem et impensarum sibi vindicant, nullam omnino dedit. Cibi et potus parcissimus, mero nunquam, dilutissimo contra potu ex cereuisia, lacte tenui et aqua semper utebatur; maxime autem vegetabilibus delectatus simplicissimos cibos, interdum paullo crudiores, appetebat, quibus frequentius vsus fuisset, nisi postremo tempore, quod valde inimicos stomacho sentiret, ipse abstinisset. Somno parum indulgebat, cum plurimum non amplius, sex horas, et ne has quidem, dormiebat, vt qui rarissime ante noctis primam cubitum iret, et raro post sextam matutinam lecto detineretur: ita quidem, vt, si qua in re, certe in perpetuo studiorum cultu, ad sanitatis fere discrimen, minus temperans diceretur, modo ea in re peccari, quod valde dubito, intemperantia potest. Reliqua voluptatum genera, quibus nostra haec aetas, apud eruditos plerosque, assuevit, summus ille ardor in literarum studia sic repressit, vt nulla prorsus in eo aliarum rerum cupiditas appeteret. Quo facto temperantiae quoque commoda, vt reliqua aetate, sic potissimum senili, persensit, siquidem cum morbo, excepta iuuentute, nunquam confluxit, sed interdum minus prospere valens, sola continentia, sine villo propemodum artis subsidio, vitam ad extremam vsque senectutem produxit,

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several lines and is difficult to decipher due to its low contrast and the age of the paper.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Second block of faint, illegible text, also likely bleed-through from the reverse side.

duxit, atque, quod de Platone olim Seneca prodidit, eum et diligentia, et temperantia, et frugali sui tutela, ad senectutem sese pertulisse, *id suo Hic*
~~Magna~~ exemplo luculentissime confirmavit. Immo frugalitatis suae fructum ipso videtur mortis articulo expertus; ut, qui placide, sobrie et inter labores viueret perpetuos, is quoque placida maxime morte, et in ipso laborum quasi circulo, annos septuaginta octo natus, discederet. Etenim mane, cum, nocte praecedente, sanus et satis bene agens, quieti sese dedisset, corpore dormientis instar composito, membris cunctis iam rigidis, oculis oreque clausis, manibus super pectus reclinatis, in lecto repertus est. Tali modo praestantissimam animam, quam quotidie ad exitum ex hac vita paratam, et Seruatori suo, Iesu Christo, vnice deuotam haberet, sine omni mortis sensu et dolore tranquille efflauit.

Habetis itaque, *Rektor Academiae Magnifice, A.A. O.O. O.O. H.H.* in Viro hoc spectatissimo, singulare aliquod pietatis, diligentiae, et frugalitatis exemplum: quod, quo rarius hodie, in tanta hominum nostrorum mollitie et luxurie, reperitur: eo frequentius et audius in istud intueri eruditum quemque oportet; ut vitam Deo gratam, literis et reipublicae vtilem, sibi ipsi iucundam, nec ipsa morte molestantem, parem cum vix possit, huic agat quam simillimam.

RECTOR ET PROFESSORES
 NOBILISSIMIS AC POLITISSIMIS
 ATHENAEI GEDANENSIS CIVIBVS

S. D.

E O S Q V E

A D F V N V S

MICHAELIS CHRISTOPHORI
 HANOVII

PHILOSOPHIAE PROFESSORIS ET BIBLIOTHECARI
 IAM BEATE FATO FVNCTI

SECVM PIE CELEBRANDVM

AD DIEM XII OCTOBRIS ANNI MDCCLXXIII

CONVOCANT ET INVITANT

Optimi senis, cuius repentinam mortem nunc dolemus, summa in bonas artes merita, et singularem industriam, et doctrinae amplitudinem varietatemque, et elucubrationum librorum multitudinem, et vitae institutum et famam nobiscum reputantes, in memoriam redimus earum laudum, quas Origeni Adamantio, viro suorum temporum clarissimo et inter christianos doctores nobilissimo, eloquenter tribuit Vincentius

RECTOR ET PROFESSOR
ALMODOVARIENSIS

MICHAEL CHRISTOPHORUS
HABOY

PHILOSOPHUS
AD DIEM XII OCTOBRIS

Q

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

LO
LI
LIV

centius Lirinensis. (commonitorii cap. XXIII.) In Origene ait multa praeclara, multa singularia, multa mira extitisse: nam si vita faciat austeritatem, magnam illi industriam, magnam pudicitiam, patientiam, tolerantiam fuisse; si genus vel eruditio, nihil eo nobilius; tantam vim ingenii, tam profundi, tam acris, tam elegantis, ut omnes paene multum longeque superavit: tantam doctrinae ac totius eruditionis magnificentiam, ut pauca fuerint diuinae, paene fortasse nulla humanae philosophiae, quae non penitus assequeretur. Eloquentiam vero, inquit, quid memorem? cuius fuit tam amoena, tam lactea, tam dulcis oratio, ut mihi ex ore ipsius non tam verba quam mella quaedam fluxisse videantur. Quae non ille persuasum difficultia disputandi viribus elimpidavit? quae factum ardua non, ut facillima videretur, effecit? Sed credo pauca conscripsit. Nemo mortalium plura: ut mihi sua omnia non solum non perlegi, sed ne inueniri quidem posse videantur. Cui ne quicquam ad scientiae instrumenta deesset, etiam plenitudo exabundavit aetatis. Sed forsitan discipulis parum felix. Quis vtiquam felicius? Nempe innumeri ex suum doctores, innumeri sacerdotes, Confessores et Martyres extiterunt. Iam vero quanta apud omnes illius admiratio, quanta gloria, quanta gratia fuerit, quis exequi valeat! Quis Christianorum non, paene ut Prophetam, quis Philosophorum non, ut magistrum, veneratus est? Haec Vincentius: cuius penicillo pictam magni Originis imaginem contuentes, adumbratam non solum, sed prope expressam ingenii, doctrinae, virtutum, nominisque Hanouiani effigiem conspiceret nobis videmur; ut nunc memoriam eius Vobis commendaturi, Ciues optimi, et laudes eximii viri ad Vestram et posteritatis omnis notitiam pariter atque imitandi conatum enarraturi, si id intra meritum eius amplitudinem faciamus, non fraudare virum debita laude vlla possimus, cum proposita imago plus aliquantulum declaret, quam oratio nostra efficere queat.

Satageremus profecto ardui et longi laboris, si, eundo per singulas viri dotes, membratim veluti persequi omnia vellemus, si acta singula aetatis LXXVIII. annorum, absque illiberali otio, inter assiduos concatenatosque labores litteratos, exactae, paucis verbis consignare, si paginarum nostrarum angustiis tantam varietatem excellentiamque, et studiorum, et virtutum, coercere. Carptim igitur delibabimus nonnulla ex multis, scribemusque, non quantum oporteret, sed quantum licet. Cum autem

plurima eminent in viro, vnum tamen prorsus admirabile et paene singulare visum cunctis fuit, qui eum cognouerunt, ea nimirum continentissimorum laborum, eorumque in commune vtilissimorum, tolerantia, qua Origenem illum omnino aequauit. Merito illum vetustas cognomine *τὸ φιλοπόνητον, τὸ χαλκύτερον, τὸ συντακτὴν, τὸ συντακτικῆς* et Adamantii maclauit, operarum eius assiduitatem et librorum infinitam multitudinem notans. (Vide Huetium Origenianis lib. I. cap. 1. §. 3. et Fabricium bibliothecae graecae tom. V. p. 214). Bis eum, plenus admirationis, his nominibus insignit S. Hieronymus (in epist. XVIII. seu editionis Benedictinae XLV. tom. IV. p. 553. et epistola XXIX. p. 68). In posteriore, cum de Terentii Varronis, inter Romanos, et Didymi grammatici, cognomine Chalcenteri, inter Graecos, multitudine librorum exposuisset, haec scribit: „*quorsum Varronis et Chalcenteri mentio facta sit, quaeritis? Videlicet, ut ad Adamantium nostrumque Chalcenterum veniamus, qui tanto studio in sacrarum scripturarum labore sudauit, ut in se Adamantii nomen acceperit. — Videtisne et Graecos pariter et Latinos vnius labore superatos? Quis enim unquam tanta legere potuerit, quanta ipse conscripsit?*“

Ad appellationem *Adamantii* quod attinet, hoc nomen Origenis verum, vti multi homines inter Graecos etiam duobus nominibus vocati fuerunt, an cognomen fuerit, et quapiam laude ipsi iudicium, dubitari potest. Posterius persuasum fuit et Hieronymo, et Epiphano, (haeres. LXIV. p. 603. d.) et Photio, (cod. 118. p. 159. edit. hoeschel.) et Sophronio, (apud Photium cod. 231. p. 468.) et recentiorum eruditorum plerisque. Qui tamen ita sentiunt, de causa dissentiunt, cur id cognomen Origeni fuerit tributum. Infensor magno viro et laudum eius obtrectator Epiphanius, ipsum id sibi, vanitate mentis et iactantia impulsu, asciuisse perhibet. *Ὁριγενὴν, τὸν ματαιῶς ἑαυτὰ ἐπιθεμενον ὄνομα Ἀδαμαντιῶν.* Benignius de eo sentiens patriarcha Photius, ex firmitate argumentorum, quibus disputando, quae vellet, efficeret et probaret, cognomen ipsi natum fuisse, putat. *τῆτον τὸν Ὁριγενὴν, ὃν καὶ Ἀδαμαντιῶν ἐπονομαζέσθαι φασιν, ὅτι ἀδαμαντιῶν δέσμοις ἐκκεσαν ἐς ἂν ὁστὴν λογιστὸν ἀεγῆσαι* etc. Atque haec ratio tanto verisimilior videtur, quod apud Graecos etiam prouerbii vsu adamantina argumenta dicuntur, vt apud Aeneam Gazaeum: (in Theophrasto pag. 53. edit. barth.) *ταυτὰ γὰρ*

γὰρ ἔξεληλεγμέναι καὶ ἐνεαγικὸν εἶπεν, ἀδαμαντίνους δέδεται. Haec enim iam confutata sunt, et si audacius loqui licet, athenis argumentis confirmata. Conf. Erasmus Chitiade I, 7, 43 p. 246. Igitur ex Photii mente Origenes ita cognomen Adamantii gesserit, ut saeculo XIII. Alexander Halefius doctor *irrefragabilis* cognominatus fuit. Sed Tillemontius (memoriis hist. eccl. tom. III. Part. III. art. 2. p. 119.) ea appellatione respici existimat ad indefessam viri industriam laborumque patientiam. Solet omnino adamantinus vsu loquendi talis intelligi; ut Erasmus iam laudatus docet, qui et ipse Origeni et Didymo indidem data cognomina fuisse autumat. Huetius fluctuat multasque appellationis causas coniungit. Ait enim, sic dictum fuisse Origenem vel propter mentis adamantinum robur, quae nullis in illustranda scriptura et in scribendo laboribus defatigaretur, vel quod, tanquam inuictus adamat, fortiter verae fidei opem ferret omniaque in se missa haereticorum tela veritate ipsa retunderet. Sed opus non fuit, ut in causis cognominis illius inuestigandis eruditorum virorum ingenia exercerentur, siquidem plane cognomen non fuit, sed verum viri nomen. Libenter hoc credo Alexandro Hierosolymorum episcopo, familiarissimo Origenis, nec laudanti hominem, sed historico filio videnti, in epistola, cuius particulam recitat Eusebius: (hist. eccl. VI, 14. p. 216.) ὁ Ἀδαμαντίος, καὶ τὸτο γὰρ ἦν τὸ Ὄριγενεὶ ὄνομα. Nam et hoc nomine utebatur Origenes. Binominem igitur fuisse virum, testis et vetustissimo, et domestico, credimus. Neque Adamantinorum nomen antiquitati incognitum fuit, cum plures huius nominis viros memoret Fabricius (bibl. Graec. tom. V. p. 213).

Fuit iatrosophista Alexandrinus ex Iudaeis, cuius physionomica graece edita extant Parisiis 1540 in 12. et in Sylburgianis Aristotelis operibus, physionomicis ipsius Aristotelis subiuncta, tomo VI. pag. 188. (Vide Fabricium tom. II. p. 171. et tom. XIII. p. 34). Fuit et alius Adamantius christianus, quem inter polemicos scriptores, qui haereticorum priscorum errores confutarint, bis nominatim laudat et discrete ab Origene discernit Theodoretus Cyrensis (haeretic. fabul. libri I. praefatione p. 282. et lib. I. cap. 25. p. 318. tom. III. edit. Schulzianae). Creditur et alius esse ceterioris aetatis Adamantius, qui dialogum istum aduersus Marcionistas scripsit, quem graece diuulgauit Io. Rud. Wetstenius, et post eum Carolus de la Rue, tomo primo operum Origenis. Hunc quidem

dem dialogum Origeni tribuit et libri ipsius inscriptio, et veteres quidam, et maxime Wetstenius (praefat. p. 14). At eum post Constantini Maximii imperium fuisse demum compositum, nec mihi dubium est, neque vlli forsan, qui legerit ipsum; vt recte neget Tillemontius (l. c. art. 36. p. 263. et not. 13. p. 339) cum eoque Fabricius, (tom. V. p. 223) ab auctore eum proficisci potuisse Origene. Existimo potius, ex errore natam inscriptionem libri. Nam dialogi princeps persona Adamantius est, isque colloquium exorditur et cum haereticis rixatur. Persona ascita est aut ab Origene Adamantio, aut ab altero cognomine haereticorum aduersario, quem Theodoretus laudat; sicut Aeneae Gazaei dialogus a persona principe Theophrastus inscribitur. Haec res decepit librariorum, vt ab Adamantio quodam putarent scriptum, et porro, quod Origeni hoc nomen fuisse sciebant, ad hunc referrent auctorem. Vt igitur elogium virtutis in hoc Origenis nomine, quod cum aliis viris commune habuit, quaerendum non putem, tamen *iuste id accepisse nomen*, cum Hieronymo sentio, eoque dignissimum fuisse.

Chalcenterum christianum, seu aheneis corporis visceribus hominem, solus, quod sciam, appellat Origenem Hieronymus ter, epist. XLV. XXIX et XXXII. p. 245) ad aheneam tolerantiam laborum respiciens, simulque cum Didymo grammatico alexandrino hunc ciuem eius comparans. Etenim hunc grammaticum tria millia et quingentos libros composuisse, Athenaeus (deipnosoph. lib. IV. p. 139. c.) et Suidas (v. *Διδυμος* p. 716) tradunt, L. Seneca (epist. LXXXVIII. p. 392) quatuor millia voluminum ei tribuit. Suidas scribit: *χαλκευτες κληθες δια την περι τα βιβλια επιμενην. Φασι γαρ αυτον συγγεγραφαται υπερ τα τερχιλια πεντακοσια βιβλια.* (Vide Fabricium tom. I. p. 286. et tom. VII. p. 56).

Singulare cognomen est *τε χαλκευτε* seu *fabricatoris*, quod eidem Origeni vnus tribuit Anatolius, domo Alexandrinus, episcopus laodiceus, in canone paschali, (quem Bucherius commentar. in canones paschales p. 439 edidit), *Origenes omnium*, inquit, *eruditissimus et calculi componendi perspicacissimus, quippe qui et χαλκευτης vocatur, libellum de pascha luculentissime edidit.* Fabricatorem nempe appellat, vt elegantiam artemque operum ab eo affabre concinnatorum laudet, quemadmodum verbi causa Lactantius (lib. VII, 12. p. 922) *virtutem immortalitatis*

[The text on this page is extremely faint and illegible due to fading and bleed-through from the reverse side. It appears to be a dense block of text, possibly a letter or a page from a manuscript.]

et voluptatē mortis fabricatricem nuncupat aut Manilius (astronom. I. 722.) Platonem a Socrate fabricatum, philosophiae institutis imperitum et excultum dicit.

Συντακτικῆν, συντακτικόν et συντακτικῆσιον Origenem vocatum fuisse testantur Epiphanius, (haeresi 63. pag. 520.) ac Suidas (v. *συντακτ.* p. 841.) *δια το πεποιθηκεναι πολλὰ βιβλία.* Non opus est, hoc cognomen ad unum magni viri hexaplorum opus, ex variis translationibus compositum, restrictius referri, vt facit Tillemontius: (l. c. p. 120.) nam et Latini *compositorem* pro quorumlibet operum scriptore dicunt. Quae autem et quot volumina composuerit Origenis industria, sciremus plenius, si extaret vel vita Pamphili martyris ab Eusebio scripta, in qua se affirmat Eusebius (hist. eccl. VI, 32.) ipse catalogum scriptorum Origenis contexuisse, vel Hieronymi integra epistola ad Paulam, in qua sollicito indicem librorum a se factum esse, ipse (in catalogo script. eccles. cap. 129. edit. Fabric.) testatur, sed quae in antiquioribus Hieronymi editionibus prorsus deest, in nouissima Martianaei tamen particula eius, nempe epistola XXIX. p. 67. extat. Supra legistis, Vincentius vt doceat, *neminem mortaliū conscripsisse plura, et omnia eius non solum non perlegi, sed ne inueniri quidem posse:* audiuistis quoque dicentem Hieronymum, *neminem vnquam tanta legere potuisse, quanta ille conscripserit et Varrones pariter ac Didymos labore Origenis superatos.* Idem presbyter eruditissimus in epistola XLV. p. 553. ait, eum *innumerabiles libros explicuisse, Ambrosio chartas, sumtus, notarios ministrante:* in epist. XLI. p. 346. ait, *mille et eo amplius Tractatus* (seu homilias) *quos in ecclesia locutus sit, innumerabilesque praeterea commentarios edidisse:* simul fatetur (p. 343. ibidem) se *super cunctos homines congregasse libros illius, etiam queritur suū mansupium alexandrinis chartis euacuatam, (i. e. coemtionem librorum alexandrini Origenis se patrimonium totum effudisse,)* et tamen optat: *vinam omnium tractatorum habere volumina!* Et si verum est, multitudine librorum compositorum ab Origene superatum fuisse Didymum Chalcenterum, quem veteres ad quatuor millia composuisse scribunt, ad quinque millia profecto voluminum Origenem elucubraste oportuit: idque, si omnes eius homiliae, quas pro concione habuit et ab notariis excipi passus fuit, numerentur singulae, verisimile satis fuerit. (Vide Tillemontium l. c. artic. 27. pag. 271. Huetium Origenian. lib. III, c. 3. §. 1. sq. Fabricium l. c.)

C

Talem

Talem et nos habuimus, vti nam haberemus adhuc, adamantium, chalcitrem, compositorum, industria indefatigabili, laboris assiduitate, corporis salubritate ac firmitudine, operum forsitan quoque multitudine, doctrinae copia ac varietate illi alexandrino Catechetae parem. Hanc industriae constantissimae virtutem, quam plures admirantur quam imitari volunt, diuinitus quidem animo eius ingeneratam, ac validitudinis vigorisque naturalis fundamento nixam, ab ipso tamen perpetua officii consideratione, firmo animi proposito, et operarum destinatione, multaque exercitatione auctam corroboratamque, et vere voluptariam ipsi redditam, in praecipua laude eius ponimus. Id enim vnice appetebat eoque vno delectabatur, quod plerique mortales quam maxime refugiant, labores nimirum eosque nunquam interruptos: id vnum refugiebat, quo plerique trahuntur et gaudent, mollitiem, voluptatem, otium. Longe igitur plus sibi imperabat, quam Plato tullianus (Offic. I, 7.) ab homine officium facturo exigit: non *partem* modo sui patriae, *partem* amicis tribuens, sed totum se *suumque ortum patriae amicisque vindicans*: non sibi modo *soli se natum* non existimans, sed totum se aliis natum, nulla ex parte sibi natum credens. Hac mente didicit et docuit, quicquid fere disci ac doceri potest: non iucundas, sed operosas coluit artes: profuit quibuscunque potuit. Non solus Origenes omne genus disciplinarum discendo ac docendo persecutus est, vt ait Photius (cod. 118. p. 159.) παντος μαθηματος ιδεαν αυτον και μετελθειν και διδασκειν; sed noster Adamantius idem fecit. Laudet Hieronymus (in catalogo script. eccl. 54. p. 129.) varietatem maximam artium, et perensem numerum disciplinarum, in quibus excolendis occupata fuerit Origenis industria; laudare possumus et nos tot linguas partim Europaeas partim orientales, quas et perdiderat noster et docuit interdum; recensere possumus mathematicarum et philosophicarum disciplinarum amplitudinem, quas etiam profiteri solebat et voce scriptisque docere; nominare possumus musicam, tam assae vocis, quam fidium et tiliarum, quam iuuenis multum tractauit; quin et feueriorum disciplinarum vere nullam praetermisit intactam, nec iurium, nec salutaris artis, quamuis ad studium theologicum praecipue applicasset animum: historiae autem cum literariae, tum ciuili tantam impendit operam, vt prussica et polona, quantum paucissimis aliis, ei vni debeat lucis: Oratoriam quoque et poetice coluit iuuenis, maxime cum esset natura disertus.

In iis autem, quae didicerat et excoluerat, docendis ita assiduus erat, ut vnum oblectamentum et laborum leuamen peteret ab auditionibus faciendis, et cum ad cathedram et coetum discipulorum iret, non laborem se capessere, sed animum recreare et in praesidium sanitatis corpus commouere diceret. Nunquam, nisi praepeditus morbo, intermittebat recitandi officium; quin et affectum febris et paroxysmo concussum aliquando recitasse scimus: nec multitudinem audientium valde curabat, cum et paucos sibi ad explendum officium sufficere existimaret. Recitans autem iis utebatur laetum viribus et ea vocis suauissimae contentione, ut non perfunctorie declamaret, sed qui studeret facere sedulo, quod sibi mandatum nosset. Idque meditatus et praeparatus faciebat, quantumvis fat exercitatus, etiam senex. Alienus enim erat ab eorum ratione, qui futura et peregrina curantes, famaeque magis quam publicae utilitati inferuientes, in scribendis magis libris, quam auditoribus erudiendis, operam dant, et sponte susceptas operas illas praefereunt huic et necessariae et officio debita. Suis hic potius aequalibus, quam posteris, suae fidei et institutioni commissis, quam lectoribus incertis, operam maximam impendebat, sine intermissione et saepe quinis aut septenis per diem horis, et saepe absque mercede, docens iuuentutem. Cuius rei cum Vos omnes habeamus testes, verbis superfedere possumus.

Practerea erat summopere officiosus et summa patientia ac fide inferuiebat iis, qui opera sua vellent vlla in re vti, siue consilium rogabatur, siue liber ex domestica aut ex publica, cui praefectus erat, bibliotheca ab eo petebatur, siue excerpendum aut describendum in aliorum usus quicquam erat, siue ei negotii alicuius curatio, aut administratio alicuius publicae rei, a collegis concredita erat. Quam omnem voluntatem non solum curabat ut suam, sed etiam tanta et industria et voluptate, ut videretur otiosissimus nihil suarum rerum, quod ageret, habere.

Quamuis autem foris, et cum aliorum causa ageretur, industriam vero adamantinam adhibebat, domi tamen non magis vllum sibi indulgebat otium aut a laboribus vacuitatem; abstiniens prorsus ab omnibus sodalitatibus et amicorum circulis, vno menstruo excepto, quem solebat diligentissime obire, paucas tamen per horas: abstiniens ab deambulationibus, ab horto, a conuiuio, a recreatione corporis omni: nusquam facile conspicendus, nisi in domestico musco, eoque exiguo, et nullis ornamentis culto, aut in auditoriis aut in templo, quod religiosissime frequentabat:

C 2

non

non desiderans, vel salutatores, vel collocutores vnquam, cum satis posset, vt ipse dicere solebat, mentis suae agitationibus et meditationibus ab otio retrahi. Domi autem omne tempus dabat studiis priuatis, diurnis nocturnisque, legens aliquid aut scribens, tanto cum ardore animi, vt nec recitationibus faciendis, neque vllis officii publici operis exequendis occupari videretur, tam continenti animi intentione, vt nullam subtraheret studiis suis horam, nisi post prandium breue ac tenue dimidiam, qua intra conclauē deambulabat, et paucas ad fomnum breuem capiendum. Vere nobis vsurpare licet, quod de C. Gallo sene ait tullianus Cato: (de senectute cap. 12.) *Mori videbamus in studio dimetiendi paene coeli ac terrae C. Gallum. Quoties illum lux, noctiu aliquid describere ingressum, quoties nox oppressit, cum mane coepisset!* Hoc autem vitae institutum vt seruari posset ad extremum paene halitum, faciebat et sempiterna a pueris consuetudo, quae in naturam transferat, et firma corporis valitudinisque constitutio. Etenim sedebat assidue, nec commotionem corpus ad sustentandam valitudinem requirebat: vigilabat plurimum, nec quietibus indigere corpus videbatur: legebat plurimum, neque oculi infirmitatem ante extremam senectutem sentiebant, neque armare tamen oculus vitro vnquam necesse habebat: recitabat assidue, neque fatigabatur vnquam: frigoris erat aequè patientissimus ac caloris: si tentari morbo videbatur, sola abstinentia et diacta curabatur, vt vere chalcenterum diceret et aeneae corporis firmitate, viscerum fortitudine summa, laterum robore ferreo praeditum. Neque tamen vllis deliciis compensabat vires, abstinens vino et caeteris, quas mos fert, potionibus et pariter cibus nutricantibus, parcissimus alimentorum prorsus, extremis annis solo lacte bubulo, eoque aqua diluto, pro cibo simul ac potu vsus. Qua victus duritie etiam similior factus illi Origeni est, quem Epiphanius (l. c. p. 529.) scribit *Ἀσκητῶν βίον ἐπανηρησθῆαι* seu, vt Eusebius (hist. eccl. VI, 3. p. 205.) loquitur, *Φιλοσοφῆσαι*, vocabulo Philosophiae ita vtens, vt tum inter Christianos loquendi vsu receptum erat, et fuisse probat Suicerus (thesaur. eccl. v. *Φιλοσ.* §. 3. p. 1443.). Tanta autem licet flagraret lectiois et studiorum suorum auditate, vt sitim discendi inueniendique aliquid sempiternam explere nunquam posset; tamen et his deliciis suis multum anteferebat religionis officia; diebus sacris iisque integris prorsus ab omni eruditionis amplificandae cupiditate, frequentans bis concionem, domi legens non alios libros, nisi sacros, et maxime diuinos noui foederis, eosque

eosque graece scriptos, meditansque ea modo, quae ad cultum diuinum et virtutum exercitationes pertinent, quasi studiorum suorum et omnium philosophiae suae profusus oblitus. Veniant nunc stolidi religionis diuinitus patefactae irrisores: dicant, plebis causa eam excogitam callide, plebi prudenter relinquendam, in grandes fortesque animos non cadere, et in regno philosophiae non posse consistere. Videant virum sine controuersia philosophum et Wolfio Leibnitioque haud inferiorem; videant eundem theologum, religiosumque dei cultorem, christianum Sapientem, et definant religionem christianam frontibus aduersis committere cum vera philosophia.

Iam, qui assiduam eius in officio publico exequendo et in auditionibus fere continuis industriam cogitet, nihil aliud vnquam egisse eum putet, nihil librorum eum componere potuisse arbitretur. Tot tamen et composuit et ex parte etiam foras dedit, vt eum omne vitae tempus impendisse huic negotio, incuriosissimum et amicorum et auditorum, crederes et de ipso vsurpare posses, quod supra diximus Origeni tributum, nempe plura eum scripsisse, quam legi queant et inueniri. Laborabat autem facillime ac nequam grauabatur: nec solebat semel scripta multum emendare sed statim typographo tradere. Cum aliquando ab amico libere moneretur, vt premeret scriniis aliquamdiu, quae scripsisset, et per otium extremam limam adderet limaue redderet gratiora, respondebat: temporis sibi habendam rationem esse, ac posse easdem horas nouis scriptis conficiendis impertiri, quas limandis veteribus impendere iuberetur. Hac facilitate scribendi, et quod otio nil dabat, effectum est, vt tantam multitudinem librorum componeret, eamque variam et ex quouis fere disciplinarum genere: qua de re posthac dicemus. Neque etiam amico ulli, quae scripserat, relegenda dabat aut iudicia alicuius requirebat, sed sibi fidens et totus ex se aptus arbitrium scriptorum seruabat sibi; cauamque aliquando rogatus, nolle se aiebat amicum in periculum vituperii conicere, sed solum se culpam, si quid errasset, praestare malle. Vt autem tanto studio ad perficiendos tot libros incumberet, adducebatur nee gloriae famaue cupiditate, quamuis eam consecutus fuerit maximam, nec lucri spe, cum plurimos daret bibliopolae gratis, sed solius officii instinctu et sua voluptate. Existimabat enim, hominem hominibus, quae cunq; re posset, prodesse debere, et proinde, qui facultatem habeat verum inueniendi ac perspicendi, magis quam alios teneri docere inuenta et

cognita, quibuscunque posset et quacunque ratione posset, eoque communibus utilitates in medium proferre. Quod officium, si praestare humano generi et posteritati omni poterat, ac doctrina institutioneque alios iuuare, voti se damnatum putabat, et ex officio viriliter expleto gaudium vnice capiebat, laborum egregium pretium se retulisse affirmans.

Haberemus plura et pariter eximia, quae in hoc viro laudaremus, si id iam ageremus, et nisi admirabilis prorsus et singularis illa laborum tolerantia Adamantium, Chalcenterum, *συρακηνσιον* nostrum omni posteritati satis iam carum et amabilem redderet. Tacemus igitur comitatem et humanitatem, qua quosuis homines prosequabatur, cum Vobis ea semper visa fuerit admiranda, promittudinem inseruiendi, siue id consilio, siue negotiis suscipiendis, siue rebus suis commodandis, efficere posset, singulare in auditores suos amorem, quem etiam testamento suo fecit testatum, quo literarum studiosis longe maiorem bonorum suorum partem, quam necessariis, propinqua cognatione coniunctis, iisque per omnem vitam caris, legauit, concordiae studium et placabilitatem, liberalitatem in cognatos, sine profusione tamen, religionis reuerentiam, pietatem in deum, totius vitae sanctitatem, caeterasque animi virtutes insignes, cuius nequeant omnes paucis verbis explicari.

Vt autem propius cognoscatis viri vitam, quem merito carum habuistis et cuius virtutes animique dotes suspexistis, nec solum senilem eius aetatem, in qua demum vobis innotuit, sed et iuuenilem ac virilem perspiciatis, enarrare volumus, quaecunque memoria digna ad eum pertinent. Quod tanto facilius faciemus, quod ipse commemoratione de rebus ad se pertinentibus, satisque suis et vicissitudinibus fortunae, et libris, composuit olim luculenter, suppeditauit et Ioanni Christophoro Strodtmanno, qui Vitis Eruditorum (*Beiträge zur Historie der Gelehrtheit 5 Theil S. 1. — 38.*) eam inseruit et additamentis postea (in neuen gelehrten Europa 1 Th. S. 1108. — 1142.) locupletauit, et b. Iac. Bruckero, qui eam effigiei viri aere impressae adiunctam recensuit (in neuer Sammlung von Bildnissen gelehrter Männer 1. Junfzig), et iam b. Abichtio, qui in programmate introductionis anni 1727. exhibuit. Ad hos scriptores quamuis remitti iam possetis, tamen veluti per satiram inde delibata praecipua proponemus vobis, Cives, et nouis quibusdam euentis adiectis ad exitum vitae eius perducemus.

Natum

Natum igitur fuisse scitote die XVIII. Decembris anni MDCXCV. patre Michaele, in vico Zamborst ceterioris ad fines Poloniae iuxta oppidum Nouum Stettinum sacerdote pio et industrio, matre Maria Anna Hoppia, Christophori Hoppii, primum Professoris Thorunenſis, post consulis Conizenſis filia. Puerum docuit pater quasque artes et disciplinas, ingenio aetatisque eius congruas, secumque semper habuit, vt ad morum probitatem eius natura informaretur, et integritas animi a corruptione malorum confortiorum tuta praestaretur. Quatuordecim annos natum deduxit Landsbergam ad Vartam in scholam et Gensicheni religiosissimi viri domum, vbi commoratus tandiu inter doctores librosque nosſer fuit, et disciplinarum linguarumque cognitione auctus, donec militiae metu, quamuis procerus admodum non erat, domum aufugere cogereſtur. Reducem sollicitè explorabat pater rationemque cunctorum, quae in schola didicisset, reddere iubebat, curiosi filiorum et germani patris officio functus. Ibidem domi hortatu matris, absente patre, audebat nosſer primum pro concione verba facere, cum pater modo ad iuuenem exercendum concionem elucubrari sibiſque exhiberi iuſſiſſet. Cum conatus prospere ceſſiſſet, pater eum ducebat huc in Athenaeum anno MDCCXIV. ineunte, vbi iuuenis superiori statim ciuium ordini ascriptus et, quod voce egregia pollebat, in chorum symphoniacum receptus, fautorum sumptibus subſtitit et quibusdam mercedibus, quas ex institutione quorundam sodalium suorum cogebat. Tantum enim iam in tenera iuuentute alios anteibat doctrina, vt quosdam eorum docere posset, cum quibus ea aetate discere vna cum laude poterat. Nec minus tamen assiduam operam dedit doctoribus, suamque discendi auſiditatem obeundis eorum auditionibus explere studuit. Cum applicuiſſet animum praecipue ad sacrarum literarum studium, audiuit b. Schelguigium in secundano non minus, quam primano auditorio, theologiam tradentem et disputationibus auditores exercentem: eoſque fato functo ex facundissimo b. Weickhmanni ore dogmaticam percepit et examinatoriis ac disputationibus, quae perceperat, firmavit. Simul b. Willenbergii auditionibus historicis et de iure naturae, ciuili et canonico factis interfuit: b. Sartorium in romanos scriptores commentantem frequentauit et declamationibus eloquentiam sibi comparare studuit: Stobaeum in philologicis ducem habuit, Arndium, scholae moderatorem, in philoſophia tota, Paulum Patrem in Geographia, D. Glagauium in anatomicis. Omnibus horum

horum recitationibus ac scholis affuit non otiosus auditor, sed diligenter notans non modo quae dictabantur, verum etiam quae voce docebantur, et notata domi secum recolebat memoria: inter aequales vero otium consumebat institutis disputationibus et colloquiis latinis, quamvis etiam crebro publicis disputationibus admoueretur. Sic se gerendo et omne tempus vtilibus exercitationibus, non ludis, tribuendo, si copiam eruditionis variae consecutus fuit, non miramur. Superfuit ei nihilo secius aliquantum otii, quod superuacanei operis studiis impenderet: coluit igitur musicam, saltandi artem et batuendi: addidit linguam poloniam, gallicam et britannicam: pro concione dixit crebro.

Cum in eo iam esset, vt patris iussu abiret Gedano in Saxoniam, incidit in morbum acutum, cuius vi non corporis modo vires frangebantur, sed animo etiam tanta obliuiscencia obducebatur, vt vix nomen suum, quod aiunt, reminisceretur et omnis disciplinarum scientia animo expulsa videretur. Annus ipsi addendus fuit, quo disceret rursus, quod tam improbo labore didicerat dudum. Commodo eius accidit, vt iuuenem, qui a mercatura ad musea transfugerat, docere latinam linguam teneretur: qua opportunitate sic vsus est, vt latinam iterum in memoriam sibi reduceret, dum docebat. Interea, qui mortuo Schelguigio theologo surrogatus erat, D. Abichtius accessit Gedanum: cuius institutione sic fruebatur noster, vt hebraeae linguae cognitione plurimum locupletaretur, quamvis eam non tenuisset modo quondam, sed et instillasset aliis.

Tandem anno MDCCXVIII in iter se coniecit, comite Hollmanno amicissimo ipsi viro ac philosopho summo, quem Goettinga adhuc superstitem ornamento sibi esse gloriatur. Lipsiam vix venerat, cum occasio publice disputandi offerretur: qua cum dexterrime vsus esset, statim inclaruit non solum, sed et patronos nactus est. Destinauerat initio persequi coeptum cum laude studium theologicum, auditionesque theologorum omnium frequentare coeperat. Videns vero, cum aliquoties concionandum esset, quantum sibi de memoriae vi olim felicissime periisset isto morbo, desperare de successu studii illius coepit: inops tamen consilii, et futurorum fatorum inscius, non certo statim alicui studio se mancipauit, sed veluti fluctuans omnibus simul disciplinis animum distribuit nihilque non discendum sibi, ratus, philosophiam, mathefin, historiam civilem et literariam, botanicam, medicinam, physicam, iurium peritiam, ad quam animus potissimum propendebat, coluit aequali prope studio,

Audio, addidit etiam italicam linguam. Sic ad varia vitae instituta paratum aptumque se reddere tentauit, aequo expectans animo, in quocunque vitae genere diuinæ providentiæ placitum olim fuerit, sua opera uti. Interim cum amici suaderent et varia commoda rei familiaris offerrentur, Lipsiæ honores Magistri cepit et publica disputatione habita, plaudentibus Musis, potestatem docendi impetrauit, statimque scholas philosophicas, rhetoricas aliasque aperire coepit anno MDCCXX.

Vix autem a carceribus studii huius incoauerat cursum, cum auocaretur Lipsiæ ad præfecturam studiorum nobilis iuuenis de Bose in prædio Dresdæ vicino suscipiendam, non lautissimis modo conditionibus sed et spe publici muneris proposita. Hic cum reperisset instructissimam bibliothecam, pabulo hoc assatim explebat animum legendi cupidissimum. In eodem prædio excepit hospitio principem iuuentutis, post Poloniarum regem Augustum III. qui a venatione illuc diuerterat, domino prædii tum absente, eique bosianæ bibliothecæ opes monstrauit. Tertium annum cum ibidem ageret, inuitabatur Gedanum a b. Weickhmanno. Huic enim viro et nos debemus, et vniuersa ciuitas nostra acceptum refert Hanouium. Is cognouerat iuuenem ab istis tirocinii annis, quos olim Gedani exegerat, delectatusque eius et ingenio et industria, cupiebat eum filiis natu minoribus præficere. Noster quamuis commorationem saxoniam præoptaret huic prouinciæ, tamen quod pater reditum suadebat et, ob insignem apud nostrates Weickhmanni autoritatem, spes amplioris fortunæ apparebat, accepit conditionem venitque Gedanum Kalendis Nouembribus A. MDCCXXIV. Hic non solum domi eruditus hospitis noui liberos, maxime minimum natu, Ioachimum Samuelem, nunc Vittebergenfis academiæ decus, theologum celeberrimum, quo discipulo plurimum gloriari solebat Hanouius, sed etiam, bona cum gratia hospitii, plures alios iuuenes nobiliores, scholis in auditorio Weickhmanniano veluti publicis et frequentissimis, et in vario disciplinarum genere.

Ita cum inclaruisset breui multamque gratiam collegisset, accidebat, ut diem obiret Schelguigius posterior, philosophiæ Professor, morbosus vir et exsequendæ officii functioni diu impar. Hanc prouinciæ diu desertam hospitis sui admonitu Hanouius ambibat eodemque tempore in disputatione publica, in quam casus eum coniecerat, ingenii doctrinaeque copias singulariter manifestabat. Suffragiis igitur senatorum dignus prouincia ista iudicabatur et die II. Octob. A. MDCCXXVII. ab Abichtio Athenaci Rectore inauguratus, munus publicum capellebat, adituali

D

oratione

oratione de *fatis philosophiae in Prussia* habita. Iam totum se consecrans Athenaeo, ea industria, quam supra celebrauimus, auditionibus factis, exercitationibusque variis institutis, sine intermissione partes officii sustinuit. Nihilotamen fecius primis annis in aedibus et in conuictu illius hospitis sui mansit, liberisque eius erudiendis porro operam dedit, sine vllo officii publici dispendio. Ea vero sorte sic contentus fuit, vt nihil desideraret amplius, quin angustiores etiam conditiones repudiaret non semel. Postrema, quae offerebatur anno MDCCCLXIII iam feni per Q. Icilium, euocabatur magno stipendio proposito in academiam Hallensem: sed, senectutis suae causa et nostrae urbis amore, manere apud nos ac nostrum Athenaeum porro ornare decreuit, idque eius consilium magnopere probatum seuatui fuit. Vt melius rem familiarem tueri et sine interpellatione Musis suis litare posset, mansit perpetuo caelebs. Hoc vitae tenore extremam senectutem assecutus, solitum mentis vigorem corporisque salubritatem retinuit vsque ad secundum, qui mortem eius antecessit, annum. Tum vero coepit hebescere acies consilii, facultatum animi vires euanescere, flaccescere membra, canora vox debilitari, sermonum eius vigor in taciturnitatem abire, vitae consuetudo immutari, totus a suis moribus discrepare; ac nihilominus pristina studia seruabantur, neque officium eius vnquam in recitationibus faciendis, et in curanda publica bibliotheca, desiderabatur. Paucis ante obitum diebus dysenteriam nanciscebatur, ex diaeta forsan natam: quam, quod crebrius ea infestari solebat, non curabat: templo tamen se abstinebat. Pridie, quam excessit e viuis, die XX. Sept. salutans eum collega offendit sat bene se habentem et ad scrinium more suo scribentem: sermo habitus est de variis rebus, sed parum longus, cum stans vterque loqueretur et optimo feni, quem carissimum esse sui temporis aestimatores noueramus omnes, et diuturna colloquia parum amare, molestia creanda non esset. Cum valediceret et discederet collega, fenex illico ad scrinium suum rediit. Eodem die voluit in auditorio post meridiem auditionem facere, sed monitus a quodam Vestrum, quem casu obuiam habuit, diem esse profestum ac feriatum, recessit domum. Altero statim die animam efflauit die XXI. Sept. sed hora et causa mortis ignorantur: apoplexia tamen aut suffocatione extinctum fuisse putamus. Matutino tempore diei XXII. ab iis, quibus curationem rerum suarum mandauerat, et qui circa sextam horam accessit a domesticis fuerant, inuentus fuit in lecto, iam rigido ac praeduro corpore toto, clausis oculis, clauso ore, membris decore compositis, vt tali habitu

habitu gestuque dormiens exspirasse, quo iuerat cubitum, videretur et iam pridie eius diei mortem cum vita commutasse appareret. Sic qui tranquillam maxime vitam omnem egerat, maxime tranquilla et placidissima morte functus fuit, et repente sine sensu quasi et dolore mortis ad superos reuersus, magno sui desiderio relicto.

Desideramus enim collegam humanissimum et nobiscum optime conuenientem, quem vno excepto, omnes quondam coluimus praeceptorem, qui Athaeneo non minus decori quam commodo fuit, qui consilio et rerum usu multo fulsit deliberantes, exemplo industriae officii functionem facientes et excitauit et superauit omnes, sanctitate vitae et precum pietate fortunam sustentauit nostram, quem meritorum maximorum et famae et senectutis auctoritate nixum parentis loco venerati sumus, cui nos ex parte nostrosque successores liberalitate legati deuinctos fatemur grati, quem vobis carum et venerabilem fuisse videmus, cuius morte iacturam maximam rebus vestris et vtilitatibus allatam dolemus. Sola recordatio mulcere animos consolatione quadam potest, totos XLVI. annos vsuram eius viri concessam nobis fuisse; ipsumque fatis habentem famae et vitae, meliorem humana sortem tandem meruisse; victuram eius memoriam ac perennaturam apud omnes probos, quantumuis rebus humanis exenti, imaginemque virtutum eius et nostris semper oculis et vestris obuersantem, fructus, quantos tantum exemplum potest, pietatis et integritatis et diligentiae praebituram. Denique nostram aetatem recogitantibus non potest longinquus inter eum et nos digressus et discessus fore videri.

Restat vnum ad viri optimi gloriam, vt scripta ab eo relicta percenseamus, quibus eum maxime post mortem victurum speramus. Qua in re ipse anteuertisse studium nostrum, atque nobis fere otia fecisse videtur. Etenim hoc ipso anno, suum forte excessum e vita, vt semper solebat, cogitans et posterorum scientiae consulturus, pertexit ipse indicem omnium, quos edidisset et scriniis adhuc contineret et incoasset, operum, eumque eo consilio, vt nobis aliisque amicis donaret, typis exscribendum curauit. Hoc indice sic vsuri sumus, vt simul aliorum, qui aut vitam Hanouii aut librorum eius argumenta commemorarunt, nonnulla loca annotemus, sed silentio praetereamus scripta nondum diuulgata, et ex parte etiam imperfecta, cum, quae nec nostrum nec posterorum forte quispiam legere potest, eorum notitia superuacua videatur ipsaque talium librorum fortuna, in casu posita et in bibliopolarum arbitrio, spei certae parum habeat.

habeat. Io. Dan. Titius, V. Cl. fororis eius filius, et disciplinae eius
 alumnus, et auunculi magni quam simillimus, qui dudum de libris hano-
 uianis egregie meritus fuit, et nunc testamento legatas omnes auunculi
 manu scriptas chartas accepit, ea est in beatum virum pietate eaque iam
 apud eruditos exsultatione, vt inuidere nolit editionem eorum libro-
 rum, qui poterint edi et quos licebit. Transimus etiam minuta scripta,
 exscripta quidem typis, inuentu tamen difficillima, vt germanica et latina
 carmina varia, epithalamia, epicedia, votiu, alia, quae in scheda ab ipso
 scripta et ab curatoribus haereditatis nobiscum amice communicata depre-
 hendimus memorata; quale est in obitum hospite et patronae A. Ebor
 Weickhmanniae A. 1731. inscriptum höchstverdienter Dank, et in funus
 matris an. 1735. inscriptum wehmüthiger Dank, aliudque simile in patris
 mortem, ac nouissimum iam senilis Musae opusculum latinum, quo
 A. 1768. faeculare Gymnasii thorunensis memoriam collegii nostri no-
 mine celebravit. Tacemus etiam, quas recensione b. Menkenii rogatu
 Actis Eruditorum lipsiensibus latinis inferendas curauit bene multas, et
 quas particulas buddeano lexico vniuersali, quod an. 1719. Lipsiae excu-
 sum, an. 1730. repetitum typis fuit, veluti symbolas adiecit, cum, quae
 particulae ab ipso compositae fuerint, indicare nequeamus *).

Habetis, Ciues, spectatum satis et magnum eruditionis, virtutumque
 ac praecipue industriae singularis exemplum, idque non adeo subtraçium
 oculis beato viri excessu, quin in animis vestris viuat et quasi praesens
 adsit. In hoc intuentes, nil gratius fieri a Vobis ipsi posse, nil acceptius
 ipsi fore existimetis, quam si eius virtutem, quantum imitando assequi
 licet, imitando exprimere conati sumini. Idque cum nos facere studebi-
 mus, quicumque vrbis dignitati et athenaei vtilitatibus et officio nostro sa-
 tisfacere volumus, tum Vos speramus facturos, si parem laudem et famam
 Vobis patriaeque conciliare et destinationis pariter vestrae ac proborum
 hominum officii memores esse vultis. Vnum iam Vos rogamus, quo
 pietatem vestram animumque in praeceptorem solertissimum gratum de-
 clarare potestis, vt memoriae beati viri hunc habeatis extremum honorem
 exequiasque eatis quam frequentissimi. Efferetur hora tertia post meri-
 diem diei Martis seu diei Octobris duodecimi.

P. P. Gedani die X. Octobr. MDCCLXXIII.

SCRIPTO.

*) Et ego scripta H. noui rectius ex indice eorum allegato nominabo, quem
 eam ob causam integrum subiungo. T.

SCRIPTORVM HANOVII INDEX,
 QVEM PAVLO ANTE MORTEM IPSE, TYPIS
 EXSCRIPTVM, PERTEXVIT.

I. SCRIPTA EDITA LATINA.

- 1) Examen dubiorum contra Essentiam et Existentiam Iuris Naturae motorum, damit ich mich als Magister habilitirte, Lips. 1720.
- 2) De Silicernio (vulgo Seelenspeisen) veterum, maxime Curonum, Reichardo, Curono Respondente, Gedani 1728.
- 3) Spicilegium ad Andreae Charitii Commentationem de Eruditio Gedani ortis, Respondente eius Fratre Christ. Frid. Ged. 1729.
- 4) De amore inimicorum rationali, Respondente Io. Nathan. Grifchow, Gedani 1735.
- 5) De origine mundi ex montibus vallibusque, Respondente Io. Leonhardo Wolf, Conicensi, Gedani 1735.
- 6) De Quaestus Tontini moralitate, Respondente Dauide Scheunvogel, Libavia-Curono. Gedani 1738.
- 7) Impossibilitas quadraturae circuli a priori adserta, Gedani 1741. paginis 60.
- 8) Meditamenta noua argumenti philosophici et literarii, Specimen primum, de Iure Auctorum in editos a se libros, Ged. 1741.
- 9) Eorundem specimen secundum, sistens continuationem iuris auctorum in suos libros, culmos luxuriantes et Hieronymum Scotum. Gedani 1742.
- 10) Philosophemata de Electione per sortem, Resp. Beniam. Abr. Krüger, Gedanensi, Gedani 1743.
- 11) Dieselben übersetzt durch J. C. Trausold. Hamb. 1751. in 8.
- 12) Anemometria noua, circa medium Decembrem 1747. instituta et anno seq. edita.
- 13) Disquisitiones argumenti potissimum metaphysici et histor. Anno 1750. disputationibus 35 ventilatae. Quarum 1. inscribitur de Criteriis Existentiae; 2. Samuel Rex Pannoniae e numo argenteo; 3. Existentia Dei ex possibilem indole euicta; 4. aeternitas successionis expers; 5. de igne graeco; 6. Infinitas soli Deo propria; 7. officia caritatis

tatis inimicorum, pars prior; 8. pars posterior; 9. aliquot nummi argentei mediæ ævi cum figurâ recensiti; 10. Explanata definitionum fecunditas; 11. dilucidatæ vires rerum in genere; 12. limites et demonstratio principii repugnantiae; 13. Prometheus Scytharum Philosophus; 14. indoles genuina prope verorum; 15. Diuisio ciuilibus Prussiae polonicae; 16. Emendator Geodaesia eiusdem Prussiae; 17. Examen psychologicum Somnambulatorum; 18. Materia proprie dicta; 19. Simplicitas rerum quadam tenus enucleata; 20. Qualitas rerum in genere excussa; 21. Vicarius sensuum vsus; 22. Analecta de Orpheo Philosopho; 23. Excussio quantitatis generatim spectatae; 24. Fata Regni Lithuaniae; 25. Spatium verum et imaginarium, vbi Keilii argumenta refelluntur; 26. Examen diuisibilitatis in infinitum, contra eundem; 27. Indoles virium materialium et corporearum, vbi agitur de nexu et motibus siderum; 28. Principia naturalia cognoscendi Dei libertatem, praesertim a priori; 29. De fauore commerciorum; 30. Recessus pristinæ funerationis Aegyptiorum; 31. Omnipotentia Dei a priori ostensa; 32. Discrimen virium rerumque simplicium; 33. Compositio simplicium, ortusque compositorum; 34. Independentia diuina; 35. Additamentum ad dissertationem de spatio, Cel. Leonh. Euleri argumenta expendens.

14) Summi Numinis Existentia e motu corporum euicta 1751. Gedani, Resp. Io. Gerbero.

15) Philosophemata de Iustitia Dei infinita 1753. Resp. Io. Henrico Stobaeo.

16) De sapientia Dei in bello conspicua, Diss. philosophica 1759. Resp. Christiano Kalschub, Gedanensi.

17) Programma auspicalis de soliditate studiorum, Gedani 1727. in fol.

18) Oratio auspicalis, de ortu et fatis Philosophiæ in Prussia, extat inter mea opuscula a Io. Dan. Titio, Prof. Mathematicum Witteberg. edita An. 1762. in 4. No. XIV. p. 390—406.

19) Succincta logicae historia, in opusc. p. 407—415.

20) Principia artis disputandi, in opusc. p. 416—454.

21) Praecipuorum de iustitia diuina dubiorum refutatio, sistens alteram partem Diss. de iustitia Dei infinita, in opusc. p. 416—456.

22) Diss. de consortio culpæ alienæ, in opusc. p. 457—529.

23) Pro-

23) Proto-Scholarcharum et Proto-Bibliothecariorum meritorum memoria saecularis 1758. in fol. plag. 7. in actis Iubilaei secundi Gymnasii Gedanensis 1758. p. 227 — 264.

24) Duo Programmata funebria de vitae mimo, non quam diu, sed quam bene agatur, considerando 1720.

25) Controuersiae recentiores philosophiae theoreticae potiores expositae, 1765. in 8. Lipsiae plag. 7.

26) Wolfianae Oeconomiae P. II. Halae 1755. in 4. 4 Alph. 8 Bog.

27) Politicae Wolfianae Pars I. Halae 1756. in 4. 4 $\frac{1}{2}$ Alph.

28) — — — Pars II. Hal. 1757 in 4. 4 Alph. 13 Bog.

29) — — — Pars III. ibid. 1758. in 4. 4 Alph. 8 Bog.

30) — — — Pars IV. ibid. 1759. 4. 4 Alph.

31) Physicae dogmaticae Tom. I. Hal. 1762. 4to. 5 Alph. 3 Kupf.

32) — — — Tom. II. ib. 1765. 4. 4 Alph. 11 Bog.

33) — — — Tom. III. ib. 1766. 4. 3 Alph. 17 Bog.

34) — — — Tom. IV. ib. 1768. 4. 4 Alph. 3 Bog.

II. MANUSCRIPTA LATINA ELABORATA. *)

35) Heuretica s. ars inueniendi vera et prope vera, wird im Drucke ein guter Quartband werden.

36) Pithaneuretica s. ars probabilia quaeuis inueniendi, eben so viel.

37) Nucleus Historiae prussicae pragmaticae, ipsissimis auctorum fide dignissimorum verbis comprobata, könnte auch ein mäßiger Quartant werden.

38) Semioticae generalis periculum, möchte auch 2 Quartanten geben.

39) Mathesis per Philosophiam illustrata, möchte 9 Bogen in 4 süßen.

40) Historia literaria recentior quinquagenaria ab anno 1745. vsque ad nostra tempora, vix a me absoluetur.

41) Lexicon philosophicum a me expetitur, sed tantum incoatum adhuc, et ab aliis absoluendum.

42) Ini-

*) Horum post mortem Autoris parum, aut nihil, repertum fuit. Duobus ante obitum annis, ad me paucas misit plagulas, quae initium heureticae sistunt, et schediasmata N. 45 — 46. allegata. Reliquorum scriptorum iamiam elaboratorum, praesertim historiae prussicae, mentionem quidem in literis ad me datis fecit saepe; sed quodnam tandem perpeffa satum fuerint haecenus non comperi. T.

42) Initium annotationum in Historicis Prussiae ineditos, quorum Editio optatur.

43) Bene multa Prussiae Privilegia necdum edita, diplomata, decreta etc.

44) Elbingense Privilegium integrum cum adiectis notis; et alia Elbingensia privilegia; iura etc.

45) Examen Testium Rationumque Ducis Lechi in Poloniam adventum circa medium saeculi sexti confirmantium infirmantiumque 6 Bogen.

46) Sitne Scargum Ptolomaei ibi fere situm, vbi hodie Dantiscum? 3 Bogen, ist auch deutsch.

III. LIBRI GERMANICA LINGVA SCRIPTI ET EDITI

1) Erläuterte Merkwürdigkeiten der Natur. Danzig, 1734. ein Jahrgang in 4. Wochenblätter 2 Alph. 9 Bog.

2) Entwurf der Erfindungskunst in 8. ibid. 1738. 12 Bog.

3) Entwurf der Lehrkunst in 8. 1739. 16 Bog.

4) Erstlinge der Jubelfeyer der Buchdrucker 1740. sonderlich in Danzig in 4.

5) Das vollständige Culmische Recht mit Anmerkungen, Belegen und dessen Geschichte, in Fol. Danzig 1745. 3 Alph. 9 Bogen. Die Geschichte ist auch allein gedruckt und von mir besonders auf 16 Bogen ausgegeben in Fol. unter dem Titel: Kurze und gründliche Geschichte des culmischen Rechts, 1745.

6) Der Preussischen Sammlung allerley bisher ungedruckter Urkunden, Nachrichten und Abhandlungen, erster Band in 8. Danz. 1747. 2 Alph.

7) Preussisch. Samml. 2ter B. 1748 ebend.

8) — — — 3ter B. 1770. ebend.

9) Erörterte Ursachen der meisten Versuche mit den gläsernen Springkübchen. Danzig 1751. in 4.

12) Danziger Erfahrungen von A. 1739. bis 1759. in 20 Quartbänden, darinnen sowohl die gelehrten Artikel, als die Beobachtungen der täglichen Witterung von mir verfertigt sind.

13) Nach meiner Vorschrift hat einen Theil, oder Auszug davon, mein Schwestersohn, Herr Joh. Dan. Titius, in 8. zu Leipzig herausgegeben, den 1sten Band 1753. 2 Alph. 7 Bogen, nebst einem Kupferstich.

14) Den

- 14) Den 2ten Band *ibid.* eod. 2 Alph. 11 Bogen.
- 15) Den 3ten Band *ibid.* 1755. auf 2 Alph. nebst 6 Kupfertafeln, alle 3 unter dem Titel: Seltenheiten der Natur und Oekonomie.
- 16) Preuß. Lieferung alter und neuer Urkunden, Erörterungen und Abhandlungen zur Erläuterung der Preussischen Geschichte und Rechte, auf 2 Alph. 5 Bogen ohne das Register, 1752. u. folg. Der 1ste Band gr. 8.
- 17) Der Preuß. Gerichtshandel von dem Kaiser A. 1453. ex authentico Exemplari Thoruuentli auf 17 Bogen. Davon etwas berührt ist im 2ten Bande der Preuß. Samml. S. 348 ff. und mehr Vergleichung mit Schüssens Chronik verdiente.
- 18) Kleinere Schriften, die ich ausgegeben habe, sind folgende: 1. Vergleichung der Danziger Maaße und Gewichte mit den Englischen und Pariser, im 1sten Bande der Danziger naturforschenden Gesellschaft in 4. S. 90. u. ff. 2. Bestimmung der Stärke des Einblasens, *das.* S. 304 ff. 3. Von den Korn- und Getraidewagen, *das.* S. 357 ff. 4. Die Dämpfung der Feuersbrunst durch Schießpulver in der Greyischen Maschine, *das.* S. 68 ff. 5. Beweis, daß gemeines Wasser in einerley Kälte immerdar gefriere, *das.* S. 160 ff. 6. Anmerkung bey den Getraidewagen, *das.* S. 260 ff. 7. Beschreibung und Untersuchung der chinesischen feinen Schnellwage, *das.* S. 872. 8. allgemeines Maaß körperlicher Größe, *das.* S. 301 ff. 9. Ungleichheit der medicinischen und Apothekergewichte, *das.* S. 360 ff. 10. Untersuchte Abkühlung der Körper durch Wegdunstung der Nässe auf ihrer Oberfläche im 3ten Bande, S. 226. 11. Erklärte Ursache der Versuche mit den Springeföhlchen, *das.* S. 328. 12. Nachtrag zu den feuerlöschenden Anstalten, *das.* S. 470 ff. 13. Umgeworfene zwei Stüßen der Gold- und Silbermacherey, im Hamb. Magazin Band VII. S. 357 ff. 14. Betrachtungen über die Seele in den Schlafwanderungen, und der Erstauung, *das.* S. 489 ff. 15. Anmerkungen dazu, Band IX. S. 81 ff. 16. Nachricht von dem großen Saale in Marienburg, im VIII. Bande des neuen Bücherfaals, S. 69 ff. sammt dem Kupferstiche. 17. Beantwortung der Erinnerungen wider die von mir beschriebenen Münzen, im Neuen aus der anmuth. Gelehrs. 1751. S. 625 ff. 18. Erklärung einer Münze, welche der sel. P. Feustking im 29sten Stücke der Beyträge angegeben, Hamb. 1741. Num. 130. 19. Sternliebs erste Beobachtung des Kometen 1743 den 15ten März bis 20sten April, ist allein gedruckt, auch in den Hamb. Beyträgen 1742 Num. 25. 20. Erörterung der Frage: ob auf

einem Berge mehr Kornähren stehen können, als auf dessen Grunde, Danzig 1747. im dritten Bande der Seltenheiten, S. 274 ff. 21. Physische Anmerkung über den Tod des Herrn Prof. Nicimanns, Leipz. 750. in 8. 22. Zuverlässige Nachrichten von der Stadt Elbing bis 1557. im Hamb. Magazine Band XV. Stück 6. XXI. St. 1. und XXII. it. 2. 23. Von der Halbente Lumme, in den neuen Gesellschaftl. Erzählungen des ersten Bandes, S. 81 ff. in 8. 24. Von dem Elefantenzahne, darinnen eine tombackene Kugel gesteckt, das. 25. Ob das Lerchenholz unverbrennlich sey, das. S. 197 ff. 26. Von der Wachsbleiche S. 209 ff. das. 27. Von der elektrischen Entzündung des kalten Schießpulvers, Band II. das. S. 241 ff. 28. Von dem Tode des Hohemeisters in Preußen, Poppo von Osterna, Hamb. Magazin, Band XXIV. S. 318 ff. 29. Von dem unbekanntem Hohemeister Wilhelm von Urenbach, das. Neues Hamb. Mag. Band I. 30. Von dem ersten Erzbischofe in Preußen und Liefland, Albrecht, das. Band I. 31. Von den Bergwerken in Preußen, im ersten Bande der Preuß. Sammlung, S. 1—41. 32. Preuß. Bäckerordnung mit Anmerkungen, das. S. 65—92, 33. Preuß. Pfennig Zinsordnung von A. 1386. mit Erläuterungen, S. 131—168. 34. Preuß. Maasordnung mit Erläuterung, das. S. 468—502. 35. Urnen und Statuen von Metall einer Preuß. Prinzessin mit der römischen Feldherrntracht, im 2ten Bande S. 1—30. 36. Preuß. Landesordnung von A. 1309. S. 95—119. 37. Bernsteinhandel in Preußen vor der Kreuzherren Ankunft, das. S. 133—175. 38. von dem Gastrechte in beyden Preußen, das. S. 311—334. 39. Von dem Vergleiche die fälligen Zinsen zum Hauptstuhl zu behalten, das. S. 400—419. 40. Preuß. Gerichtshandel am Kaiserl. Hofe, A. 1453. S. 464—468. 41. Das Bernsteinrecht in Preußen vor A. 1454. S. 497—519. 42. Abweichung des Preussischen Gerichtshandels, A. 1453. von dem Schwäbischen Berichte davon, S. 559—587. 43. Von der Preussischen Münze, A. 1230—1330. S. 601—634. 44. Von Johann Lindenblatts Preuß. Chronik, im III. Bande der Preuß. Samml. S. 208—241. 45. Preuß. Münze A. 1330—1454. S. 405—439. 46. Uraltet Antheil der Preussischen Stände an Staats- und Landesachen, S. 539—567. 47. Befugnisse der Preußen in Landesachen, S. 601—645. 48. Dionis Reise nach Preußen, steht in der Preuß. Lieferung, S. 17—44. 49. Von den Ehrenbürgern, besonders in Preußen, S. 137—194. 50. Hrn. Dan. Gralaths Geschichte der Stadt und des Landes Hela, S. 393

S. 393—438. 51. Von den Befoldungen bey verringerter Münze, S. 464—491. 52. Von dem Einkaufe und Einmiethe der Erbgüter in Preußen, S. 521—562. 53. Herrn Gralaths Fortsetzung der Geschichte von Hela, S. 722—767. 54. Fabelhafte Geburt des preuß. Landmeisters, Grafen Meinhardts von Quersfurt, S. 265—290. 55. Fabelhafte Selbstwahl des Hofmeisters, Heinrich von Plauen, in der Preuß. Sammlung, B. I. S. 281—306. und 755—759. 56. Einsdem Regierung und Schicksale, P. III. S. 327—376. etc. 57) Verbesserte Holländische Lontine oder Leibrentennugung, Danz. 1763.

IV. MANUSCRIPTA GERMANICA.

19) Von meinen ungedruckten deutschen Schriften liegen in der Naturforschenden Gesellschaft bisher diese: 1) Die Erklärung der hier mit viel Gewinnst 1770. aufgeführten Magdeburgischen Maschine, welche einen sitzenden Mann vorstellet, der die ihm vorgezeigten Charten, Würfel, Goldstücken, Kleider der Personen oder Zuschauer, und die Antwort ausparmet, auch Taback rauchet ic. 2. Erörterte Ursachen der im Frühjahr nach Danzig gekommenen Bengalischen Spechte und etlicher Goldammer nur mit drey Zehen. 3. Paradoxa optica, etwa 8 Bogen, darinnen dargethan wird, daß unser Auge alle andere microscopia auch solaria übertrefte, in gebührlichen Bedingungen. 4. Anmerkungen zu des Herrn Valmont de Bomare Dictionaire, von der neuesten Ausgabe, über 3 Bogen. 5. Erklärung des Perieringens, dessen alle Stellen bald größer, bald kleiner erscheinen. 6. Wie nahe man zum Erkenntniß einer wahren Größe der kleinsten Dinge (Elementa) durch die Augen gelangen könne. 7. Erklärung der Künste, die durch Pferde, Ochsen, Hunde und Vögel so vorgestellt werden, als ob sie vernünftig wären, davon etwas schon gedruckt ist im 3ten Bande der Seltenheiten, S. 670—688. 8. Sichere Bestimmung der Feinigkeit der Härchen und Häferchen, auch Spinnfädchen, $1\frac{1}{2}$ Bogen. 9. Angefangene Anmerkungen über die ungedruckten besten preuß. Geschichtschreiber. 10. Wiesfern unser Auge deutlich sehen könne. 11. Wie die giftigen Schlangen, Ottern ic. natürlich beschworen werden, durch Hilfe der Aristolochiae, daß sie nicht schaden können. 12. Wie Moses das güldene Kalb, ohne Wunderwerk, habe den Israeliten zu trinken geben können. 13. Welchergestalt alle Körper durch Wasser aufzulösen sind. 14. Wie 3 oder mehr Zirkel einander inwendig oder auswendig richtiger berühren können, als

Vieta Apollonius, der Herr von Oppeln und andere vorgegeben haben. 15. Von dem Natro hungarico, dadurch Gold aufgelöst wird. 16. Die Bahnen der Planeten und Kometen um unsere Sonne auf Papier und in 2 messingenen Platten, und deren Wiederkunft vom Anfange der Schöpfung bis jetzt, und so fortan aufs künftige, dadurch die Chronologie ins helleste Licht gesetzt wird. 17. Nutzen der großen Mondjahre, die künftige Witterung beynähe zu erforschen, nach den 1767. gedruckten 4 Danziger großen Mondjahren, 1672. 1691. 1748. und 1767, und deren täglichen Witterung, fortgesetzt. 18. Auf was Weise man wider den Wind so geschwinde als mit dem Winde fortsegeln könne? 19. Verbesserter Bericht von dem fliegenfangenden Kraute *Dionoea muscipula*. 20. Von dem *Onocrotalo marino* genaue Nachricht. 21. Nachricht von einem Grabähnlichen Erdfälle. 22. Verbesserte Wittwencassen-Einrichtung. 23. Erläuterte Erhöhung des Wassers der Weichselmünde, daß es die Hand nicht leiden könne, 1771 den 6 Jul. Abends hor. 9. und 10. 24. Wie viel ein Haar u. andere entfernte Körper decke? 25. Pax inter Vladislau Regem Polon. Alexand. Witholdum et Paul. Rusdorffum, Ord. Teut. Magistrum, inita Anno 1422. ex parte Polona; eiusque instrumentum primigenium, mit deutschen Noten und der preuß. Stände Gezeugniß dieser Verbindung; wie auch deutscher Begriff des Friedens Vladislai Jagellonis mit Paul Rusdorf 1422. 3 Bogen. 26. Verzeichniß der geographischen Landkarten von Polen aus der Bartholdischen Bibliothek, die an das Gymnasium gekommen. 27. Der Bund zwischen Paul Rusdorf und Litthauen vom Jahre 1431. 28. Der Brzestische Friede Anno 1436. von des Ordens Seite, 1 Bogen. 29. Aufsatz der im Bartholdischen Münzkabinet in unser Bibliothek befindlichen goldenen, silbernen, kupfernen, zinnernen, alten und neuen Münzen, am Werthe 1500 fl. 30. Der Hornische Friede vom Jahre 1466. mit Anmerkungen auf 1 Bogen. 31. Väterliches Recht in Preußen zu enterben seine Kinder, wegen der Heyrath wider seinen Willen, auf 2 $\frac{1}{2}$ Bogen. 32. Nachricht von Barthol. Warzmans geschriebener preuß. Chronik, 1 Bogen. 33. Beantwortung der Gründe, dadurch Dlugos den Frieden vom Jahre 1343. entkräften wollen, 1 Bogen. 34. Auszug eines Königl. Polnischen Schreibens an den Kaiser Rupertum vom Jahre 1410. mit Erläuterung, 1 Bogen. 35. Elbingische Constitutiones Sigismundi Augusti vom Jahre 1568. 36. Wiederfahrne Begnadigung der Stadt Danzig im Jahre 1569. zu Warschau, 3 Bogen. 37. Wahrscheinliche Erklärung

rung des Widenutischen Feldpaniers und der darinnen vorkommenden alten
 Buchstaben in Hennenbergers Beschreibung des Landes zu Preussen, in 4to,
 edirt 1584. auf dem 22sten Blatte mit der Figur. 38. Von sel. Herrn
 D. Knappen kurze Nachricht. 39. Beschreibung des großen Pelicans, ist
 erst angefangen. 40. Auszüge aus den Recensionen der Ephemeridum,
 nouor. literariorum, librorumque, nach ihrem merkwürdigsten Inhalte, in
 8. 3 Bände, A. B. C. nebst dem indice notabiliorum. 41. Von des sel.
 Herrn Coniger Bürgermeisters, Johann Gottfried Goedtkens, hinterlassener
 geistlichen Kirchengeschichte der Stadt Conitz, so einen ziemlichen Band ma-
 chen würde, wenn sich dazu ein Verleger fände.

Cetera corpus defuncti, honesta funeris pompa, in templum S. Tri-
 ados, quod ad Gymnasium est, delatum ibidemque, addite hac inscriptione,
 sepultum fuit:

H I C

QVICQVID MORTALE ERAT

DEPOSUIT

M. MICH. CHRISTOPH. HANOVIVS

NEO-SEDINENSIS MARCH.

IN

ATHENAEO GEDANENSI

PHILOS. PROF. PVBL. ET BIBLIOTHECAR.

PER 46 ANNOS MERITISSIMVS

NAT. 1695. D. 18. DECE.

DE NAT. 1773. D. 22. SEPT.

E 3

Extract

**Extract aus des sel. Herrn Prof. Hanows Testamente,
 welches er zu Danzig den 29 Januar 1773. aufgesetzt
 und gerichtlich niedergelegt hat.**

— — 11) Meine gesammten Bücher, physischen und mathematischen Instrumente, wie auch Naturalien und Curiosa, schenke ich der Bibliothek des Gymnasii.

12) Alles was über diese Legata *) übrig bleibt, widme ich zu Stipendien für arme, fromme, fleißige, der lutherischen Confession zugehörane Studenten auf Akademien oder hier, unter welchen meine Verwandten, die sich gut aufführen, den Vorzug genießen sollen. —

13) Zu Administratoren dieser den Studenten zugedachten stipendiorum Hanowiano. am setze ich ein die jedesmaligen Tit. Tit. Herren Professores der Medicin, Physik, Philosophie und Mathematik, welche in der speciellen Administration jährlich abwechseln, und am Tage Christophori, meinem Geburts- und Namenstage, einander die Rechnung ablegen, und die Stipendiaten erwählen sollen. Zur Belohnung ihrer Mühe bestimme ich, aus den Reventen dieser stipendiorum, jeglichem jährlich hundert Gulden Courant.

— — geschrieben in Danzig den 29sten Januar 1773. und mit meinem Petschierringe versiegelt.

*) Diese im Testamente unterschiedlich ausgesetzte Legata betragen etwa an 4297 Gulden preussisch; und, wenn die Legatima, oder der Viertel Part nur der in Capitalkien ausstehenden Verlassenschaft dazu genommen wird, dürfte solches zusammen ungefähr 15000 Gulden betragen, und daher, was für die legierten Stipendia, von diesem baaren Gelde übrig bleibt, zwischen 20, und 30,000 Gulden herauskommen. Die Bibliothek und die Instrumente des Wohlheligen habey auch einen gar ansehnlichen Werth, und ich weiß nicht, ob ich sie viel unter 10 bis 12000 Gulden preussisch schätzen sollte. Zu Curatoren dieses seines letzten Willens hat Herr Prof. Hanow die Tit. Tit. Herrn Herrn D. Christian Sendel, Med. et Phys. Prof. am Gymnasio, und Herrn Joachim Wilhelm Weichmann, L. V. L. im Testamente ernannt.

MERITORVM ATQVE DOCTRINAE

TESTIMONIA PVBLICA

XV. VIRORVM DOCTORVM

QVI

RECTORE ACADEMIAE MAGNIFICO

DANIELE WILHELMO TRILLERO

PHIL. ET MED. DOCTORE CONSILIAR. AVL. ELECT.

SAXON. MEDIC. PROFESS. PRIMAR. ET ILLVSTR.

ACAD. SCIENT. BONONIENS. SODALI

EX DECRETO ORDINIS PHILOSOPHICI

WITTEBERGENSIS

DECANO

IOANNE DANIELE TITIO

PHYSICES PROFESSORE ORDINARIO FACVLTATIS

PHILOS. SENIORE ATQVE H. T. COMITE

PALATINO

SVMMOS IN PHILOSOPHIA HONORES

SVNT CONSECVTI

D. XXX. APRILIS MDCCXXXV

MERITORVM A TON DOCTRINAE

LEONARDUS BELLINUS

XV. WILHELMUS DE WESDORF

WILHELMUS DE WESDORF

DAVIDE WILHELMO KILLER

EX OFFICIO...
D. C. A. N. O.

EX OFFICIO...
D. C. A. N. O.

LEONARDUS BELLINUS

WILHELMUS DE WESDORF

DAVIDE WILHELMO KILLER

WILHELMUS DE WESDORF

DAVIDE WILHELMO KILLER

WILHELMUS DE WESDORF

ADOLPHVS TRAVGOTT DE GERSDORF

Dynasta et Dominus haereditarius in Messersdorf, Wigandthal, Bergstrasse, Strasberg, Grenzdorf, Heide, Neugersdorf, Heller, Schwerte, Volkersdorf, Superiore et Inferiore Rengersdorf, Krauscha minore, Torga et Eckersdorf, rel. Societatis Oeconomicae Electoralis Saxoniae Sodalis.

Vndeuginti anni effluerunt, quo Georgius Matthias Bose, Thomam Philippum de Hagen, equitem marchicum, dynastam et dominum haereditarium Hohennauen, Semlini, Mühlenburgi, Rhinowii, Strohdehnae, Prietzen, Gulpe, Spaatz, Schoenholzii, rel' summa philosophiae laurea ordinis nostri auctoritate cohonestauit, summos hos ei honores carmine hoc gratulatus:

Sicque perillustris titulo generosus auorum

Stemmate cum patrio praemia iunge noua.

Arma, genus, fundi, percut; durabile iungit

Et doctrina decus nobilitatis habent.

Splendidus est armis, abauis, atauis, tritauisque,

Nunc meritis propriis culmina scande sacra.

Fridrici vidit quondam Te nobilis Hala,

Cum comite a Nayhaus, palma corusca viret.

Augusti celsi celsas Viteberga corenas

Vltro nunc donat, quam studiosa! Tibi.

Eia! triumphalis renitet Tibi tempore laurus,

Hancque diu victor, fauor, amice, geras.

Praeterlapsis his annis, et mihi sic felici, vt meo antecessori, esse contigit, id quod eo magis mirum est, quod nobiles, academicis ornati honoribus, rarum nostra aetate exemplum sunt, vt equiti ex antiqua profapia, quae eruditos, vt, Nicolaum, Gottlobium Fridericum, Io. Georgium, cum quibus Schurzleischius magnus, nostras olim, per litteras collocutus est; numerat, ordinis nostri, id quod sibi gloriae ducit, iudicio, philosophicae dignitatis honores conferrem. Est ille per-

F

quam

quam generosus atque Amplissimus, ADOLPHVS TRAVGOTT, ab incluta stirpe DE GERSDORF, natus prognatusque. Parentibus vsus est *Carolo Ernesto*, ex familia Meffersdorpiana, Rengersdorpii domino, tribuno ad legionem cattianam militum, qui ex equis desiliunt, ac pedibus proeliantur, atque *Ioanna Eleonora*, ab *Richthof*, ex Hartmansdorfiana in Silesia familia, abs quibus anno huius saeculi XXXXIII. die XXVIII. martii in Rengersdorpio inferiori generatus est; verum illo mature anno XXXV. orbus, CAROLO AVGVSTO AB GERSDORF, qui matrem anno LI. in matrimonium duxit. Hic quidem vir, sago quidem clarus, etenim indulgentissimi nostri Nouemviri inter milites legatus, summus artis muniendi magister, rei militaris praetor supremus et architectus est, studia ita adamauit, vt memoriam, quo ante quinquaginta annos in ciuibus nostris, Weidlero rectore, receptus est, Academia nostra, fascies Zeihero teneate, edito eam ob causam publico testimonio, repeteret *). Quare factum est, vt hic, quamquam vitricus, nihil praetermitteret operae, quo ingenium studiis animo generoso dignis imbueretur; et praeclara patris bene de se merentis cura, quam, quoad vixerit, praedicat, in eo enituit, vt idoneis praceptoribus, qui eum litteras docerent, traderetur. In his serenissimo principi ascanio desslauenfi nunc a consiliis aulicis itemque ab regiminis epistolis, Koehlerus, multa in se fide egit, cuius institutione

*) Honorificam hanc programmatis academici formulam in rei tam illustris gratissimam memoriam, congruo hoc lubet seruare loco.

Rector Academiae Vitebergensis IOANNES ERNESTVS ZEHER Phil. et Med. Doctor Mathem. Superior. Profess. Ordinar. Acad. Imperial. Scientiar. Petropol. Membr. Societat. Oeconom. et Liberal. Artium Lipsiensibus nec non Teutonicae Erlangensi Adscriptus Lebori Beneuolo S. P. D. Milites exercitatusissimi mensuram expleuit Romanus, qui non solum, Tullio teste, e ludo atque pueritiae disciplina in disciplinam militarem proficisceretur, verum etiam, si copia suppeteret, in Academiis Grae-

corum praecipua virtutis incitamenta e bonis artibus sibi comparabat. Cum primis litteris se dabant, qui ad altiores militiae honores adspirarent, quod in ducis consilio virtus militum poni posse existimabatur. Itaque merito commendantur aeternitati iuuenes in soris animi, qui, veterum exempla sequuti, litteris operam dare prius maluerint, quam fortunam bellicam experiri. Quorum fuit olim in numero Eques mirae spei, qui *Rectore Magnifico*, IOANNE FRIDERICO WEIDLERO, *Mathem. Superior. Professore Publ. Ordinar.* die xxv. Maii A. R. S. MDCCCXXIV. ciuibus huius Vniuersitatis Litterarum adscriptus, Magistratui Academico fidem, obedientiam Praeceptoribus, vitam denique

tione tandem vsus est, quoad stadium academicum confecit. Verum illud huius saeculi LXIII. anno Lipsiae ingressus est, quum antea Gorlicium adiens, sub magistris, Baumeistero rectore, et Geislero conrectore, iam principi terrarum gothanarum a consiliis sacris atque gymnasii directore, disceret, ac in praedium messersdorpiarum propter id temporis terras vastans saxonicas funestum bellum se recipere cogeretur. Ab eo tempore Ernesti, Boehmio, Gellerto, Schrebero, Richtero, Poernero, Gehlero, Wincklero, Borzio, Rudolpho, Langio atque aliis per tres fere annos diligenter affuit, operamque dedit, quum docerent et commentarentur. Etenim LXIV. anno, quum suam peruenisset in tutelam, haeredita relicta emancipavit, anno sequenti terrarum saxonicarum partem, inprimis montanas, ad memorabilia visenda peragravit, quo, per octo paene mensium spatium, difficili, cum morbillorum, tum variolarum, morbo adeo grauitur conflictatus est, vt amissae vires, nihil, nisi thermarum vsu lauchstadiensium recuperari possent. Itaque studiis academicis absolutis, id quod anno LXVI. circa S. Michaelis fiebat, Messersdorpium sese contulit, inde anno LXVII. iter in sudetes montes, Pragam, in varias regiones Saxoniae, qua occasione Witebergam quoque nostram visitauit, Silesiae, Bohemiae suscipiens, ad cognitiones, de situ, de conditionibus mineralogicis, atque de variis variarum orarum, variorumque montium

F 2

memo-

nique totam legibus Academiae conuenientem, promiserat, *Generosissimus Ornatissimusque Iuuenis CAROLVS AVGVSTVS A GERSDORF, Eques Lusatus, Idem nunc Perillustis ac Generosissimus Dominus, Serenissimi Principis Electoris Saxoniae Legatus, Summus artis muniendi Magister, Rei militaris Praetor Supremus et Architectus,* caet. optime de patria meritis, gloriam adsequutus ingentem, quinquagesimo anno Iobilaum vitae academiae feliciter transiens, in perpetuam rarissimae felicitatis memoriam et splendidissimum huius scholae ornamentum, in albo Vniuersitatis, plaudentibus omnibus bonis, denno inscriptus est. Quod testatur hoc programma publico Academiae

sigillo munitum et datum Witebergae die xxv. Maii A. C. MDCCCLXXIV.

Qui praeter titulos generosaeque stemmata gentis

Insignem famam Martis et artis habes,

Tu quondam (decies quinquennis Olympias acta est)

Noster, GERSDORFI, noster alumnus eras.

Haec Tibi gratamur felicia iobila laeti,

Concelebra saluus iobila plura, Senex.

Muneribus, meritis, virtutibus auctus et annis

Leucoridos memori pectore nomen habe.

memorabilibus sibi comparandas. Redux factus anno LXVIII. carissimum suum unicum fratrem, et, duobus mensibus post, sanctissimam matrem amisit, qua mortua, praedium inferius Rengersdorpium maternum, una cum coniuge *Rabele Henrica*, e gente antiquissima *Metzrad*, domicilium sibi delegit ac constituit. Post illa vires suas expertus fuit in argumentis multo grauiusis, quae etiamnum sermonibus celebrantur, vt: *Versuch die Höhe des Riesengebirges, wie auch verschiedener anderer Berge und Oerter, durch barometrische Abmessungen zu bestimmen*, Lips. 1772. 4. descriptio fulminis cuiusdam in Flinsberg, in Zittauensi spicilio anni *MDCCCLXVII* inserta; commentarii, qui in nostris ephemeridibus Witebergenfibus recensentur, vt anno LXVIII. scida XXV. *Eintritt der Venus in die Sonne, nebst den Barometerhöhen auf der Tafelsichte bemerkt*. scida XXXVII. *die Luftbeschaffenheit auf der Tafelsichte und eine daselbst bemerkte höchst seltene Luftercheinung betreffend*, scida XXXXVIII. *Auszug aus den Wetterbeobachtungen des Jahres 1768. zu Messersdorf in der Oberlausitz gehalten*; anno LXX. scida XXXVI. *Auszug aus den Wetterbeobachtungen des Jahres 1770. zu Messersdorf gehalten*; anno LXXV. scida XXXII. et XXXIII. *Beschreibung von der Wirkung eines Blitzstrahles*, cet. Praeterea et in describendis suis itineribus, in posterum imprimendis, et in obseruandis tempestatum mutationibus omnem nunc impendit operam. Quin aestate huius anni non Silesiae tantum circa Hirschbergam, Suidnicium et Landshutum montes, quorum eminens fastigium, Zobtenberg dictum, maxime celebrantur, sed etiam Bohemiae Adersbachio vicinos, facto per illos itinere, perquisiuit diligentissime. Sic de literarum disciplinis, de Physica atque mathesi praeclare meritis, inclutae famae suae commendatione eruditus cum innotesceret ab electorali quoque societate oeconomica Lipsiensi, qui inter sodales eius cooptaretur, dignus maxime habitus est.

Felix, quem decorat virtus, et Musa tuctur:

Nobilitat virius, Musa perire vetat.

Plebeior inter numeros non ille latebit,

Vltima sed celsum tollet ad astra caput.

Quin creat ipse nouum fidus, quod nomen ab ipso

Ducat et ipsum aliis praeceat igne suo.

Et sic splendebit GERSDORFIA *gloria late,*

Milleque postgenitis caussa salutis erit.

GODO.

GODOFREDVS IACOBVS SCHMID

Loburgo Magdeburgicus.

Loburgum, siue Laburgum, est oppidum, quatuor milliaria a Magdeburgo distans. Ibi noster Godofredus Iacobus anno huius saeculi XXXXVIII. natus est, patre Andrea Georgio, qui curam census et victu gerebat, ac matre Maria Margaretha, quos puer mature amisit. Orbatu parentibus in ipso aetatis ingressu, paternae vicis curam subiit Kochius, ludi tum rector patrii, nunc sacrorum in vrbe Berolino ad S. Georgii oraculi diuini interpres, cuius prouidentia factum est, vt ad Salinas in Saxonibus deduceretur, vbi in orphanotrotheo, vt vocant, Kubnio in primis magistro, scholae iam Heimerslebiensis rectore, annis quinque profecit. Haec inter erat consilium, vt fratris natu maximi consilio, ad mercaturam discendam studia sua transferret. Sed vicit literarum amor, Bützouium in paedagogium, et, annis duobus post, in academiam delatus. Doctores hic audiendos optauit sibi, in sacrorum doctrina, Doederlinium, Mauritium, Tychemium, philosophiae causa, Nicol. Tetensium, Venceslaum Io. Gustauum Carsten et Wittium, qui, vna cum Schaarschmidio, artis salutaris doctore, pro praecleara in eum voluntate et comitate, eum doctrina, consiliis opibusque suis plurimum adiuerunt. Inprimis autem optime de se meritos et beneficos, illustriss. Comitem de Bassowitz, perill. Grapium, Ser. Principi Megalop. a Consiliis, et magnificum Scheele, Reip. Hamburgensis primum quondam consulem, debita laude prosequitur. Interea, tres ibi commoratus annos, academiae huius mutandae consilium cepit, non tantum auctoritate cuiusdam sacrae administri, qui beneficium ei conferre promisit sub hac conditione, sed Kesleri, V. S. V. praesertim suauis halensem academiam petiit, ibique doctores habuit, sacraram literarum causa, Semlerum, Noesselum, Grunerum, Io. Ludou. Schulzium, Gottlib. Anastas. Freylinghausenium, et, vt philosophiam disceret, Mayerum, Eberhardum, Christ. Godofr. Schütziium, Knappium, I. G. filium. Accidit, vt cum Hillero, V. C. collega nostro suauissimo, Brenae, Delitium inter, et id, cui Bitterfeld oppido nomen est, sitae colloqueretur. Cui quum declararet, animum se ad vitam apulisse academicam, dux et auctor fuit, vt Witebergam, nostram literarum vniuersitatem, eligeret. Huc delatus, atque Mariae Amaliae Augustae, Nouemviri nostri serenissimi Coniugis beneficiis laetis adiutus, ordinem

dinem nostrum adiit, abs quo artium ac philosophiae magister dictus est. Qua dignitate frui quum vellet, e cathedra *de actione oratoria* libro proposito publice nuper disputavit.

GEORGIUS GOTTLÖB AVSFELD

Schoenstedtio Thuringus

Sacrorum ad D. Bonifacii Longofalissae Diaconus.

Longofalissa, nostris patriae litteris *Langensalz*, clarum neque infrequens in Thuringis oppidum est. Prope id vicus Schoenstedt est, qui Laeuino Adolpho Marefchallo, cuius munificentiam academia nostra quotannis eximie collaudat, olim paruit. Ibi parentes, adhuc superstites, victum ex agricultura quaesierunt, et filium, quem anno XXXX. praesentis saeculi generarunt, ad duodecimum vsque aetatis annum huic adfuescerunt vitae generi. Tandem vinci passi sunt, vt filium in ludum Longofalissam deducerent litterarum, atque Meineri, qui ei praest, pariter ac Lindneri, ibi conrectoris, nunc Arnostadii, nobilis Schwarzburgici in Thuringis agri ad Hierae flumen oppidi, rectoris, traderent disciplinae. Sic, praeter doctrinas theologicas, latinas, graecas, hebraicas, chaldaicas, syriacas et rabbinicas litteras percepit, vt, Ienam a C. N. MDCCCCLX delatus, sex mensibus nondum peractis, precibus commotus, ad subleuandam egestatem, quosdam sacrarum litterarum cultores linguam doceret hebraicam, atque nonnullos veteris instrumenti libros explicaret. Praeterea scholis ibidem interfuit theologorum, philosophorum atque philologorum. Inde anno LXII, Gottingam se contulit, ibi sectatus equitem illustrem Michaelis, vtriusque foederis libros quosdam exponentem et chrestomathiam syriacam, cuius etiam propensam voluntatem in eo expertus est, quod eius beneuolentia inter regiae munificentiae alimentarios cooptatus est, Walchium, christianae tradentem familiae fata, Heilmannum, et dogmata, et praecepta disciplinae sacrae interpretem, Klozium, Homeri enarrantem carmina, Kaestnerum, controuersa doctrinae capita velitando ingenia exercentem. Etiam ordinis sacri auctoritate sacro de suggestu saepius orationes ad populum egit. Tandem accessit academiam Lipsiensem a C. N. MDCCCCLXV, vbi ex Crucii, Ernestii, Bahrdtii, Stemleri, Gellerti, Woogii tandem, linguam docentis anglosaxoniam, doctrinis plurimum profecit. Benigna summi

nu-

numinis providentia factum est, ut beneficio generosorum de Berlepsch anno LXVIII, Megawelsbaci vico, qui eis parer, rei christianae oracula gregis fidelium pastor interpretaretur. Inde, septem elapsis annis, nuper anno LXXV. a decurionum vrbis Longosalissae collegio ad sacrorum curam ad S. Bonifacii lectus est ac destinatus, quum Tittmannus V. S. V. ad nos euocaretur, cui ob nouos adeptos honores gratulatus est, scripto publicato *de liberali sacrarum litterarum studio hodie praecipue necessario.*

CHRISTIANVS GOTTWALD HEYDEN

Hirsfelda Misnicus

Sacris Hirsfeldae Faciundis Pastor Substitutus.

Hirsfelda Visenburgensis praefecturae, quae Nouemtiuro nostro subest, in montanis vicus est. Ibi sacrorum curam gerebat a. C. N. CIOIIOCCXXXVIII. Gottwald Heyden, pater nostri, quo eum anno ex vxore Christiana Sophia Roederia suscepit. Elementa litterarum ipso patre, multa cum cura et dexteritate tradente, atque eius loci ludimoderatore, ad annum aetatis octauum didicit. Inde per annos quatuor ab Cantore Kircobergae, quo nomiae inter Niuemontium et Cygneam in montanis Misniae non magnum oppidum est, institutus, scholae Cygneensi traditus est, ut sub magistris Clodio, Longolio, Hennemanno, Reinholdo, Henkelio mereret. Lipsiam venit anno LXVIII. rectore Plazio ciuitati adscriptus. Doctores hic habuit matheos Borzium ac Funcium, historiae Burscherum, antiquitatum cognoscendarum Ernesti, atque hunc, in interpretando quosdam noui instrumenti libros, philosophiae Crusium atque Petzoldum, morum Gellertum, theologiae iterum Crusium, Bahrdium atque Stemlerum, quo etiam praeunte, ad quaesita respondendo, et colloquijs disceptando, ingenium exercuit, hebraicae litteraturae Bosseccium et Dresdium, iam nostrum. In primis, singulari Hebenstreiti se multum debere beneuolentiae, gratus profitetur ac memor. Quo facto post quatuor annos Dresenam petiit, ut in reuendendi ministerii candidatos reciperetur, quo etiam loco filius Schumanni Cl. additus, eorum studia litterarum rexit. Nuper ad aedem patriam sacris faciundis, vice patris, pastor substitutus vocatus est.

GOTT.

GOTTLLOB SIGISMVNDVS DONNER

*Marienbergæ Misnicus**Sacrorum Curandorum Ibi Diaconus.*

Mariaebergæ, seu, uti Io. Riius in huius urbis descriptione nominat, Mariaeburgi in montanis Misniæ natus anno sæculi præsentis LII, patre Ioanne Cornelio, qui non rem tantum veredariam publicam, sed etiam ciuicos redditus curat, matre, Ioanna Maria Schreiteria, qui parentes dignam puero instituendo in ludo patriæ litterario prudentiam adhibuerunt. In primis rectoris, Baueri, operam gratus laudat, qua effectum est, ut etiam nunc auctorum, quos vocant, classicorum lectione delectetur. Lipsiam inde venit, rectore Bellio in ciuibus artium ac doctrinæ publice scriptus. Sectatus est doctores, Ernesti vtrumque, atque Morum, philosophiæ omnis discendæ causâ Crustum, cui, uti Stemlero, Bahrdtio, iterumque Ernesti, auditor adfedit theologiæ, historiarum, physices, matheseos in studio Boehmii, Hauboldum, Garuium, litterarum hebraicarum Thalemannum, Dathium, Bosseccium. Præterea in arte declamandi publice colloquioque certandi sese exercuit. Deinceps annis quatuor post Dresdam se contulit, ut supremo sacrorum collegio studia sua tentatus approbaret, inter ordinis sacri candidatos relatus, quo tempore etiam accidit, ut in domum reciperetur Beuchianam, in qua duo per annos multam humanitatem expertus est. Etenim his elapsis singulari prouidentia diuinæ consilio accidit, ut amplissimus patriæ senatus sacrorum ad aedem diaconum eum vocaret.

IOANNES BENIAMIN VOIGT

*Schoendorpio Lusatus**Sacrorum Conneuitii propter Lipsiam Interpres.*

Christianus Gottlob, huius vici praetor, suscepit hunc filium e Martha Elisabetha Berndtia anno aetatis, quam viuimus, quinquagesimo. Litterarum rudimentis institutus domi, in orphanotropheo, quod Boleslaniae in Silesiâ celebratur, tribus annis artium humanitatisque studiis operam dedit. Inde deductus in lyceum, quod Laubæ curatur, ubi sub magistris,

magistris, Goebelio, Kocschio, Beckerto sex annis profecit. In primis Goebelio propter fidem, dexteritatem et diligentiam obstrictus est, quoniam eius beneficio beneficiis Kirchlhofii, mercatoris haud incelebris, quorum numquam sit immemor futurus, multis modis recreatus est. Post illa Lipsiam adiit a C. N. MDCCLXXIII, in civium catalogis adscriptus rectore Franckio. Doctores hic habuit in addiscendis cum philosophia, tum theologia, Crusium, Petzoldum itidem atque in theologia quidem, super legibus interpretandi, disciplina morum e sacris petenda, vsuque e suggestu sacrarii declamandi, Burscherum in historia catholica, vitis philosophorum et re christiana noscenda, Ernestium, qua veritas divina symbolis munitur, et volumina novi pacti explicantur, Morum, Latinos enarrantem auctores iuxta ac graecos, Bosseccium et Antonium, iam nostrum, quum litteras hebraicas docerent, hunc praeter ea, vt ingenii vires disputando periclitaretur. In primis magnopere adiutus fuit consilii Eichleri ad aedem S. Nicolai pastoris et Petzoldi, quorum ad sui ornandi propensam voluntatem gratus numquam non agnoscat. Diuini numinis indulgentia factum est, vt ab Lipsiae vrbs magistratu amplissimo in agro Conneutio sacrorum curae interpres, Catecheta, sit constitutus.

IOANNES FRIDERICVS GOTTSCHALDIVS

Ricobaco Nariscus.

Ricobaci vocabulo duo Nouemuiro nostro parent oppida, alterum in agro superioris Lusatiae, non procul Gorlitzo vrbe in occasum situm, alterum in ipso Nariscorum ad Lusatos sine. Sed cognomen illis oppidum significauimus clarum in Nariscis et copiosum. Hic quum pater Fridericus sacris oraculorum rei christianae interpres et crediti gregis pastor praeesset, hunc filium tulit ex Ioanna Charlotta Mulleria a C. N. MDCCLXXXV. Litterarum elementa et sacrorum in ludo patriae litterario edoctus ab idoneis praeceptoribus, Fleischeri cantore et Grimmiis, patre et filio, rectoribus, deinde coenobium propter Parthenopolin Bergense transit, ibique quatuor annis meruit sub magistris, Finccio, Duncero, Rudolpho, Koeppio, Fritschio. Quibus etsi omnibus grates debeat habeatque maximas, tamen praecipuam, ait, abbatis Haenii, Finccii et Rudolphi fidem in se atque voluntatem fuisse, quibus ita ob-

G

strictus

strictus benevolentia sit, ut vix dememinisse eius vilo vniquam tempore possit. Quatuor annis post, Lipsiam venit anno praesentis saeculi LXVIII, rectore Boehmio academiae ciuibus adscriptus. Hic igitur studiorum tramitem a sapientiae studio exorsus Wincklero duce, mox morum aliarumque scientiarum causa Gellertum, Clodium, selectiora poetarum latinorum loca explicantem, Morum, quosdam graecos interpretantem scriptores, iuniorem Ernestium, Ciceronis orationes illustrantem, Burfcherum, catholicam historiam philosophorumque enarrantem sectas, Ernestium, V. S. V. romanas antiquitates, eloquentiae praecepta, vna cum Ciceronis in Verrem oratione, exponentem. Tunc ad sacrorum doctrinae discendorum studia quum animum appulisset, decreta sacrorum interpretandi modos, historiam rei christianae, tradente iterum Ernestio, auditor assiduus accepit, doctrinae christianorum moralis praecepta ac profanorum errores, Crusio, futuri muneris prudentiam, vsum declamandi de suggestu, ingenium per interrogationes et disputando acuendi, theologiam, quantum ad symbolica monumenta, Stemlero, hebraicas litteras Dathio, et Thalemanno, Richtero tandem interpretationem euangelii secundum Matthaeum. Horum praeceptorum omnium gratus praedicat multa in se merita et doctrinam spondetque, memorem in se omni tempore futurum Anno. LXXII. in patriam reuertit, patre duce studia sua resturus, sed eius mors, quae anno LXXIII. aduentabat, consilium fregit.

PHILIPPVS FRIDERICVS SCHMIDIVS

Reinswaldauia Lusatus.

Propter Sorauiam Reinswaldauia pagus est, atque in eo praedium fiduciarium, cui Philippus Henricus, quondam mercator, praest. Ex hoc et vxore Ioanna Friderica Henrica Hallaslia prognatus ibi a C. N. MDCCCLII. sacrorum ac litterarum rudimenta partim in ludo, quo natus fuerat, litterario didicit, partim, atque vberiore profectu, diligentem I. G. Schmeilii, sacra in eodem curantis agro, institutionem adeptus. Deinde huius Schmeilii consilio Sorauiam deductus, et in lycaeam, quod ibi curatur, admissus, praeter linguas hebraicam, graecam, latinam, gallicam, in litteris profecit sub disciplina M. Buderii rectoris, et conrectoris

ris Gutshrii, illo in meliorem vitam, hoc vero ad sacra Christianopoli interprete curanda, vocato, Rothii ac Sturmii, hoc Halam, illo in quemdam Gorlitio vicinum pagum, ad sacrorum ibi curam gerendam, constitutis, Kuhnii ac Schmidii, quibus Sauerbrey, antistes hic sacrorum faciendorum, quem Diaconum solent vocare, adiutor accessit. Inde Witebergam tendit, ciuibus nostris a C. N. CIOCCCLXXIII. adscriptus, quum rector esset Wernsdorfius. Doctoribus in hac academia operam dedit Hofmanno atque Weickhmanno, quos adhuc lugemus, illi, controuersias exponenti theologicas, et pastoralis muneris ac rudes docendi praecepta danti, huic, qui sacrorum dogmata et morum a re christiana disciplinam docuit, Schmidio ac Dresdio, vtriusque volumina foederis interpretantibus. Praeterea sibi delegit doctores in addiscenda philosophia Hillerum, cuius praelectionibus propter sacrorum doctrinam et sacrum interpretandum codicem assiduus auditor fuit, Schroeckhium, de historia catholica cum re sacra et litteraria, odas Dauidis regias, auctores latinos, in primis Horatium edisserentem, Bodenum, vt mythologiam, archaeologiam, antiquitates, graecos auctores, Anacreontem, Callimachum, nouum instrumentum pernosceret. Omni hoc academicae vitae tempore, multorum ei beneuolentia, atque liberalitas profuit, omnium autem maxime Bodeni, qui tanta sibi consilio, re, et opera contulerit, vt, quo referendae gratiae viam inueniat minus, hoc ei magis se obstrictum sentiat.

CAROLVS GOTTHOLD KOBERVS

Noffena Misnicus.

Noffenae, in cognominis praefecturae oppidulo, Gotthold Benjamin Koberus, cursus publici praefectus et in curiali collegio senator praetorius fuit anno saeculi huius LII, quum ei hic filius nasceretur e coniuge Ioanna Dorothea Bürchera. Ab ineunte aetate vt eius animus litteris ac moribus ad virtutem formaretur, sedulo curauerunt parentes eumque in disciplinam Lobelii, artium magistri et cantoris tradiderunt, adhibitis aliis praeceptoribus idoneis Schmidio ac Raufschelbachio, reuerendi ministerii candidatis domesticae institutionis causa, quorum fidem et dexteritatem magnopere laudat. Anno aetatis nostrae LXXVII. Iudo litterario munificentiae principalis ad Afrae alumnus accessit, ibique meruit sub magistris, Hoerio, Weisso, Clemanno, Schregero, Klimmio.

G 2

Parentes

Parentes rem huius ludi oeconomicam quum curare coepissent, ex singulari principis indulgentia tutelae Gottleberi rectoris atque correctoris Klemanni et custodiae traditus fuit. Sex annis, ut mos est, exactis, Lipsiam se contulit anno LXXIII. atque inter ciues census est rectore Franckio. Doctores habuit in philosophia omni Seydlizium, Petzoldum, Zwanzigerum, itemque Crusium, eundem atque Ernestium in theologia, in catholica historia atque rei christianae rursus Ernestium, Petzoldum iterum in morum e sacro codice praeceptis atque sectis sapientum, Hempelium, quum de regis Davidis odis explicaret. Iam linguis hebraicae atque chaldaicae, mathefi, ac physicae studia sua nauat.

FRANCISCVS AVGVSTINVS KNAVPS

Lipfensis.

Lipsia, vrbs clara et florens, hunc ciuem suum edidit a C. N. C I O I O C C X X X V I I I. patre Friderico Gottlob, qui officinam faber ferrarius, quales serarum ingenia subtiliter struunt, exercuit, et matre Ioanna Christiana Obst, quae, quum maritus annis XVII. viuere desiit, secundis votis nupsit Gottlob Friderico Hertelio, musico claro. In domo auiae maternae, ante quatuor annos e viuis euocatae, priuatim institutum, schola hic ad diui Thomae curialis recepit, ubi, sub Leifnero rectore, magno eius in eum merito, quatuor per annos profecit. Ex hoc ludo in ludum principalis prouidentiae portensem translatus, sex ibi annos meruit, sub magistris, in primis Grabnero rectore, et correctore Beckero, quorum industriam ac fidem laudat. Lipsiam rediit, ut inter ciues esset, a C. N. C I O I O C C L X V I I I. relatus in numeros rectore Crusio, quem qua philosophiam omnem, qua dogmata sacra, qua morum e sacris praecepta, adiit. Etiam sectatus est Ernestium, quum librorum symbolicorum sententiam doceret, Burscherum, in historiae, cum vniuersae, tum sacrorum rei christianae, tum philosophorum studiis, Gellertum in doctrina morum, Clodium, quum auctores latinos enarraret, Hebenstreitium, qua decreta sua proponit, et mores e sacris informat.

ERNE-

 ERNESTVS FRIDERICVS DINTERVS

Borna Misnicus.

Borna, quem aliqui Barinonem, si Stellae inuentis fides esset, alii Fonteam latine, quia popularium sermone verbum Born fontem significat, dicere maluerunt, medio inter Lipsiam ac Palaeopolim amoeno ac fertili agro ad Plissae flumen situm oppidum est. Ibi patre Ioanne Godofredo, aerarii principalis redituum cognoscere, matre Ioanna Iosepha, filia Kregelii, causarum in foro patroni, natus a C. N. C1750CCLV. summam parentum in se fidem atque diligentiam praedicat; vnde factum sit, vt sacris ac litterarum rudimentis, inter eorum curam, priuatim ab M. Io. Henr. Stelznero ad aedem pagi Breitingae, Licae vicini, iam adiuncto per sex annos institutus sit. Sic adductus ad magistros ludi maioris litterarii, qui e principali munificentia Cremae celebratur, sex annis profecit sub disciplina fideli, Krebsii, Mückii, Hofmanni, Siboldi, Reichardi, Richteri. Lipsiam venit anno huius aetatis LXXIII. in ciuibus academiae scriptus rectore Franckio. Doctoribus hic vsus est in addiscenda philosophia Platneri et Seydlizio, Ernestio in omni theologia et historia, Boffeckio in litteris hebraicis, Thalemanno in arte sacro e fuggeftu declamandi, Moro atque Clodio, vt litteras nosceret humanitatis.

FRIDERICVS AVGVSTVS TREBSIVS

Dresenensis.

Natus a C. N. C1750CCL. patrem habet Ioannem, fere septuagenarium, curatorem census e victu, matrem Ioannam Sophiam Bohnam, qua in ipso aetatis ingressu orbatu est. Primis litterarum elementis in domo patris ab Hermanno atque Hahnio eruditus, mox in ludum, qui ad aedem crucis Dresenae est, adductus, meruit sex annis, Wendlero, Gebauero, Müllero, praeceptoribus. Ad hanc nostram studiorum vniuersitatem accessit anno LXXI. numero ciuium adscriptus rectore Wieslando. Ab eo tempore philosophiae discendae atque rhetorices Hillerum, sacrorum diuersis doctrinis, Hofmannum, Weickmannum, Georgium, Tittmannum, iterum Hillerum, historiarum cum catholicae, tum rei christianae, itemque litterariae sacrae Schroeckhium, doctores sectatus est, subleuatus in his omnibus stipendio munificentiae principalis, id quod gratus profitetur ac memor.

G 3

THEO.

THEODORVS GODOFREDVS RICHTER

Ehrenfridersdorpio Misnicus.

Non procul Annaeberga oppido in montanis Misniae oppidulum est, cui vocabulum Ehrenfriderdorf. Ibi sacrorum curam oraculorum veritatis aeternae gerebat pater Theodorus, iam defunctus, quum ei hic filius nasceretur a C. N. MDCCCCLIII. ex vxore Ioanna Elisabeta Fischeria. Primis litterarum elementis in domo patris ab Glaesero et Baslero tinctus, ad magistros ludi annaemontani litterarii, Gortleberum et Grimmium, qui eum regunt, eorum fide atque industria profectum fecit. Ad nos accessit, census in Wirebergae litteratae ciuibus rectore Krausio, atque hic versatus est noster, vt publicos ac probabiles earum artium, quas addiscendas sibi delegerat, doctores plerosque sedulo adiret, atque eorum praelectionibus interesset. Ex nostro quidem ordine audiuit Hillerum, cum in philosophia atque rhetorice, tum in sacris litteris et theologiae causa, qua dogmata, qua leges interpretandi tradit, et qua tentando et colloquiis academicis exercetur, Schroeckhium, quantum verus instrumentum explicauit atque rerum christianarum enarrauit vicissitudines, Bodenum in philologia et critice, meque in physicis. Ab his studiis ad theologiae stadium rite atque ordine conuersus doctoribus vsus est Hofmanno atque Weickhmanno, ad superos euocatis, illo, quum controversa theologiae capita excuteret, morum praecepta daret, atque e suggestu sacro orandi traderet artem, hoc, dogmata explicante; Hirtio, codicis hebraici interpretandi rationem docente, Wernsdorfio, super rebus christianis atque antiquariis, Schmidio tandem in interpretandi ratione. Quibus praelectionibus industrius inprimis atque assiduus auditor interfuit.

CHRISTIANVS ADOLPHVS FRITZSCHIVS

Mitueida Misnicus.

Mitueida Misniae oppidum est, medio itinere Fribergam inter et Rocolitium, non inamoeno loco ad Zopam flumen situm. Ibi natus anno aetatis praesentis L. patrem habuit Segemundum, qui olim ordinis nostri

nostri decreto artium liberalium et philosophiae magister dictus, dissertationes duas, alteram Martio, alteram se praeside de praecipuis iisdemque antiquioribus litterarum statioribus ac maecenatibus defendit, crediti iam ibi fidelium gregis pastorem, atque matrem Annam Dorotheam Grabnerianam, quae viginti ante annos fato concessit. Parentum suorum sedula cura factum est, ut ludo patriae litterario mature traderetur instituendus. Inde Chemnitium deductus, in lyceo ibi litterario duobus annis meruit praeceptoribus Hagero, Lüngero. Lipsiam adiit a C. N. MDCCCLXX, incitatus defunctae iam Wazdorffiae munificentia, nomenque dedit inter ciues rectore Belio. Sectatus est doctores Crusium, qui omnem tradidit philosophiam, eundem atque Ernestium, ut sacrorum disciplinam perciperet, Burscherum, ut catholicam atque sacrorum cognosceret historiam, Schmidium iam nostrum, ut hebraicas disceret litteras atque rabbinicas, Hebenstreitium, ut praecepta de suggestu enodaret praecepta, quae Leuzae atque Panitii, agrorum Lipsiensium pagis, Schuchardo atque Wechslero ducibus, qui sacris curandis praesunt, exercuit. Nunc Langenhennersdorpii, prope Fribergam urbem in Hermunduris, ad studia liberorum quorundam regenda, receptus est.

IOANNES MICHAEL LVDOVICVS KOELER

Tüttlebia Gothanus.

Tüttlebiae, quae Gotha vrbe in Thuringis non procul abest, pater nostri diuinorum oraculorum interpretis curam gessit. Quo orbatu in ingressu primae aetatis, Longosalissam, matris superstitis patriam, rediit, ubi eius pia cura sacrorum ac litterarum rudimenta et domi et in ludo litterario doctus est, adductus Torgauiam, ubi sub Olpio, ludum tunc litterarium curante, humanitatis litterarum causa per tres annos meruit. Sed ob belli funesti tumultus, repocatus, Gotham deductus, sub Stuffio, qui id litterarium gymnasium tunc temporis regebat,

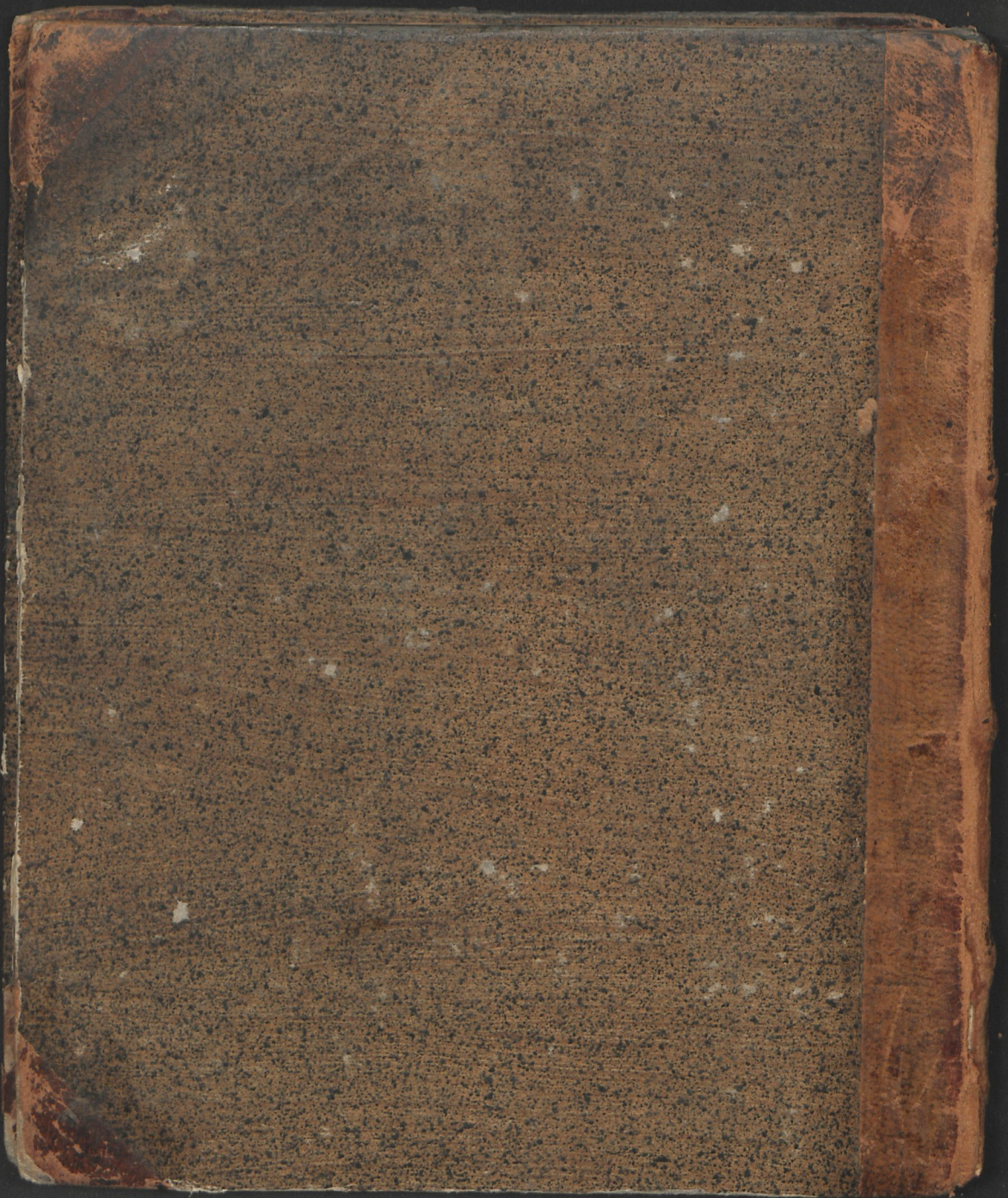
bar, militiae studiorum nostrorum stipendia ita fecit, ut eius inprimis fidem ac voluntatem gratus praedicaret. Ad altiora quum aspiraret, ienensem academiam petiit, ibique tribus commoratus annis, in sacrorum disciplina doctores habuit Walchjum, Koecherum, Zicklerum, in philosophia Succouium, Wideburgium, Henningium, illustrem Walchium in litteris latinis atque in nouo foedere interpretando. Quibus exactis ad Lipsiensem academiam conuersus est, Ernestii, cuius ingenii monumenta nocturna diurnaque manu versauit, fama commotus. Verum, inopia frumentaria pressus, eius atque Stemleri, Dathii, Bosseccii praelectionibus per annum interesse potuit. Quamquam reditum in hanc academiam, meliorum temporum spe confirmatus, meditabatur, graui morbo, cum quo conflictabatur, Dresenam se conferre coactus est, quo in domum Rumpelti, prudentis medici et chirurgi, receptus, atque studiis eius filiorum regundis additus, pristinam valetudinem recuperauit.

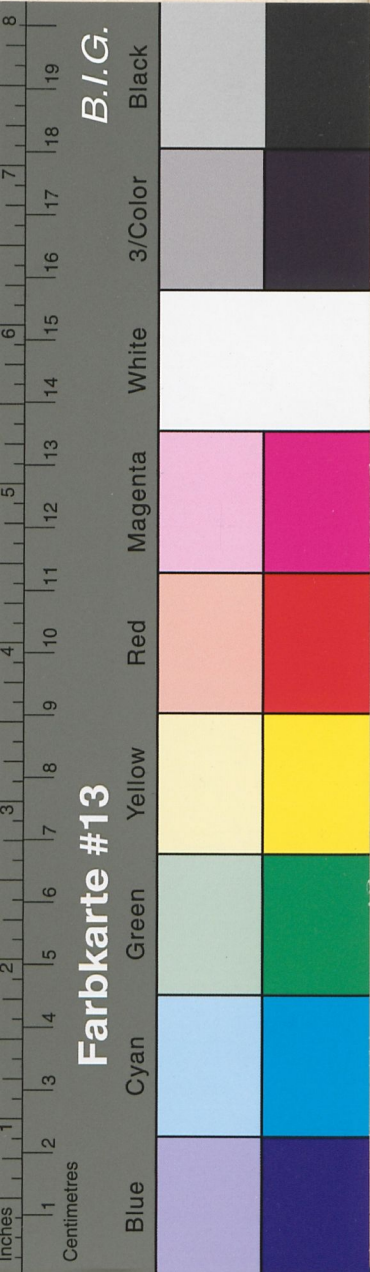

Pa 403
8

M. 10.

L A V D A T I O
MICHAELIS CHRISTOPHORI
H A N O V I I

PROFESSORIS PHILOS. IN GYMNASIO GEDANENSI
QVONDAM CELEBERRIMI
S O L E M N I O R A T I O N E

I N
R E N V N T I A T I O N E D O C T O R V M
P H I L O S O P H I A E

D. XXX APRILIS MDCCLXXVI
R E C I T A T A

C V M

V I T A I L L I V S

G O T T L W E R N S D O R F I O V. C L. A V C T O R E
E T E L O G I I S P R O M O T O R V M

E D I T A

A

I O A N N E D A N I E L E T I T I O

P H Y S. P R O F. O R D. E T F A C U L T A T I S P H I L O S.
W I T T E B E R G E N S I S S E N I O R E

W I T T E B E R G A E

L I T T E R I S C A R O L I C H R I S T I A N I D Ü R R I I A C A D. A T Y P I S.